

Koprivničko - križevačka županija u Krčelićevu djelu *Annuae*

VALENTINA JANKOVIĆ
Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 242
Studijski odjel povijesti
HR - 10 000 Zagreb
valentina.jankovic@unicath.hr

Stručni članak
Professional paper

Primljeno/Received: 05. 01. 2013.

Prihvaćeno/Accepted: 25. 02. 2013.

Rad se temelji na događajima i zapisima koje je o Križevačkoj županiji, Križevcima, Koprivnici te području Varaždinskoga generalata sredinom 18. stoljeća u svojim memoarskim zapisima Annuae sive historia (1748. - 1767.) ostavio zagrebački kanonik Baltazar Adam Krčelić.

Rad je podijeljen u pet većih tematskih cjelina u kojima su predstavljeni i analizirani Krčelićevi zapisi. Tema prve cjeline su događaji vezani uz civilni dio Križevačke županije, odnosno zapisi o ustrojstvu i djelovanju županijskih tijela, ali riječ je i o temama iz društvenoga života. U drugoj cjelini rada okupljeni su zapisi o imenovanjima i djelovanju pojedinih županijskih dužnosnika, dok treća cjelina donosi Krčelićeve bilješke o nekim događajima vezanim uz gradove Koprivnicu i Križevce te o većim mjestima ili posjedima u njihovoj okolini. Četvrta cjelina posvećena je području Varaždinskoga generalata koji se velikim dijelom prostirao upravo na području povijesne Križevačke županije. Sadrži podatke o vojnom ustrojstvu, a veliki dio cjeline posvećen je buni krajišnika i seljaka 1755. godine te problemu razgraničenja između posjeda pod civilnom te onih pod vojnom nadležnošću. Peta i posljednja cjelina ovoga rada posvećena je provođenju popisa stanovništva i imovine u Križevačkoj županiji 1754. godine u kojem je, kao član popisne komisije, sudjelovao i sam Krčelić. Dio podataka koje je tom prilikom prikupio, Krčelić je zabilježio u Dodatku teksta Annuae. Odabrani podaci o veličini posjeda, broju kućanstava, broju stanovnika i dr. bit će prezentirani u obliku tablica na kraju ovoga rada.

Gljučne riječi: Baltazar Adam Krčelić, *Annuae*, 18. stoljeće, Križevačka županija, Križevci, Koprivnica, Vojna krajina, Varaždinski generalat, društveni život, restauracije, popis

Uvod

Osamnaesto stoljeće u hrvatskoj je historiografiji, unatoč brojnim izvorima, jedno od najmanje istraženih razdoblja hrvatske povijesti. U tom smislu, *Annuae sive historia* - memomarski zapisi koje je iza sebe ostavio zagrebački kanonik, povjesničar, teolog i pravnik Baltazar Adam Krčelić¹, vrijedan su izvor i dopuna poznavanju

na temelju kojeg su povjesničari Matija Mesić i Tadija Smičiklas napisali prikaze njegovoga života i rada. Bilješku o piscu donosi i izdanje *Annuae* iz 1952. g. u prijevodu V. Gortana. Uz *Annuae*, neka od značajnijih Krčelićevih djela na latinskom su: *Historiarum cathedralis ecclesiae Zagradiensis* (Zagreb, 1770.), *De regnis Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae notitiae praeliminaries* (Zagreb, 1770.) ili na hrvatskome: *Življenje blaženoga Gazotti Augustina zagrebačkoga biskupa* (Zagreb, 1747.), *Kratek navuk od svete meše* (Zagreb, 1762./63.), *Pridavek Kronike iliti Zpomienka pripećenji od leta po narodnjenju Kristuševom 1744. do leta 1761.* (više u B. A. Krčelić, *Annuae ili Historija*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1952., str. 623-625.)

¹ Najviše biografskih podataka o Baltazaru Adamu Krčeliću (1715. - 1778.) nalazimo u tekstu njegovoga djela *Annuae*

povijesnih događaja koji su ocrtavali svakodnevnicu sjeverozapadnoga dijela Hrvatske Kraljevine sredinom 18. stoljeća.

Iako djelo nosi naziv *Annae sive historia*, ono ne sadrži samo popis događaja ili njihov dokumentaristički prikaz, već je autor u njima bilježio svoja razmišljanja i donosio vlastite stavove i sud o pojedinim događajima. Bilježio je mišljenja svoje okoline, stav javnosti ili pak glasine koje su pratile neka zbivanja. Opisujući situacije, bilježeći osobne podatke o svojim suvremeniciima i ljudima koje je susretao, budućim generacijama i istraživačima ostavio je vrijedan dokument, ponajprije za povijest svakodnevice, ali i relevantan izvor povijesne događajnice.

Krčelić je u svome djelu, osim povijesti grada Zagreba i njegove okolice sredinom 18. stoljeća, opisivao i događaje s područja ostatka sjeverozapadne Hrvatske. Na mnogo mjesta progovorio je o zbivanjima, osobama ili procesima s područja tadašnje Varaždinske i Križevačke županije, primorskih krajeva, triju novouspostavljenih slavonskih županija, a bavio se i događajima u Vojnoj krajini, točnije Varaždinskom i Karlovačkom generalatu. U tom smislu njegovo djelo može biti zanimljivo ne samo istraživačima koji se bave temama iz zagrebačke prošlosti, već svima čiji je povijesni interes usmjeren k gore spomenutim krajevima i institucijama.

Izvori i metodologija

Annae sive historia djelo je napisano latinskim jezikom. U originalu rukopis se sastoji od preko 670 numeriranih stranica. Osim samoga teksta, na početku i na kraju Krčelićeva rukopisa nalaze se različiti dodaci i prilozi, primjerice, popisi važnih ličnosti, obitelji ili dužnosnika, popisi crkava i samostana na teritoriju Zagrebačke biskupije i slično.²

2 Autograf *Annae* danas se nalazi u Zbirci rukopisa u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Originalni naziv djela glasi: *Annae sive Historia ab Anno inclusive 1748 et subsequis/1767/ ad posteritatis notitiam*, a čuva se pod signaturom 3444.

Sredinom 19. stoljeća povjesničar Matija Mesić izvukao je iz povijesnog zaborava ovo Krčelićevo djelo, o njemu održao predavanje i objavio tekst u *Radu JAZU-a*.³ Međutim, djelo je u u rukopisu ostalo sačuvano sve do početka 20. stoljeća kada ih je u ediciji *Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium* Jugoslavenske akademije zanosti i umjetnosti priredio i objavio Tadija Smičiklas.⁴ Djelo je na hrvatskom jeziku prvi put objavljeno 1952. godine u prijevodu Veljka Gortana.⁵ Zadnja dva spomenuta izdanja bila su korištena prilikom izrade ovoga rada.

Svoje djelo *Annae sive historia* Krčelić je počeo pisati 1764. godine, a zadnji zabilježeni događaji datiraju krajem kolovoza 1767. godine. Svi događaji koji su u djelu opisani prije, dakle od 1748. godine, napisani su po sjećanju.⁶ Pitanje je koliko je sam Krčelić vjerovao da će ovo njegovo djelo ikada dospjeti u javnost, stoga je u njemu bilježio osobne stavove i razmišljanja o svojim živopisnim suvremeniciima i različitim društvenim i političkim događajima te nemilice kritizirao osobe ili zbivanja s kojima se nije slagao. Možda je i zato na prednjoj strani korica svog rukopisa zabilježio: »Želim da se ovo ne otvara i ne čita za moga života: zato sam zapečatio svojim pečatom. B. Krčelić.«⁷ Unazad

3 Matija Mesić, O Krčeliću i njegovih *Annua* u: *RAD Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knj. XXXII.*, Zagreb, 1875., str. 1-82. Mesić je na temelju osobnih podataka koje Krčelić daje na početku djela *Annae* nastojao rekonstruirati autorov životopis, a u drugome dijelu svoga rada donio je detaljni pregled ovog Krčelićeva djela.

4 Balthasari Adami Kercselich: *Annae 1748-1767* u: *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium vol. XXX., Scriptores Vol. IV.*, Zagrabiae, 1901. (priredio Tadija Smičiklas).

5 Baltazar Adam Krčelić, *Annae ili Historija 1748.-1767.*, Zagreb: Jugoslavenska akademija zanosti i umjetnosti, 1952. Preveden je cjeloviti tekst *Annae*, s odabranim tekstovima iz *Dodataka*. Opširnije o djelu vidi na str. 626. ovoga izdanja.

6 Mišljenje o godini nastanka djela *Annae* prvi je u svome radu o Krčeliću iznio Matija Mestić, a potvrdio ga je i Tadija Smičiklas.

7 »Vita mea comite nec aperiendum hoc volo nec legendum: ideo illud meo Sigillo obsignavi.« Krčelić, *Annae*, str. 626. (prijevod V. Gortan). Nakon Krčelićeve smrti rukopis je bio otpečaćen i, prema nalogu tadašnjeg pročelnika za bogoštovlje i nastavu Nikole Škrleca, povjeren na pregled savjetniku grofu Pavlu Festetiću. Grofovo izvješće bilo je

nekoliko desetljeća porastao je interes za ovim zapisima pa su oni često služili kao izvor za razradu i proučavanje tema s područja znanstvenog, kulturnog, duhovnog i društvenog života novovjekovne Hrvatske.⁸ U svom pregledu historiografije podravskoga kraja Hrvoje Petrić Krčelića i njegovo djelo navodi kao jedan od historiografskih izvora za povijest Podravine.⁹

U ovom radu analizirano je u kojim to situacijama i vezano uz koje povijesne događaje Krčelić govori o Križevačkoj županiji. Zapise o Križevačkoj županiji donosi kronološki, u različitim prigodama i gotovo tijekom svih 19 godina koje opisuje u svojoj *Historiji*.

Događaji koje Krčelić spominje, a odnose se na Križevačku županiju, tematski su organizirani u 5 većih cjelina i tek u okviru teme, radi preglednosti prikazani uglavnom kronološki. Nazivi osoba i mjesta koje Krčelić spominje zabilježeni su prema izdanju *Annuae* iz 1952. godine.

Prva velika cjelina obuhvaća događaje vezane uz civilni dio Križevačke županije. Ujedno, ovo je i najveća cjelina jer obuhvaća mnoštvo različitih tema. Najveći dio Krčelić je posvetio ustroju, upravi i funkcioniraju županije. Ovdje su okupljeni Krčelićevi zapisi o imenovanjima crkvenih i svjetovnih dužnosnika na različite položaje, kao i po-

daci o njihovu napredovanju ili smjenjivanju. Oni obuhvaćaju i odluke koje je donosio Hrvatski sabor, bitnije zaključke sa zasjedanja Sabora i konferencije vezane uz pojedina pitanja u županiji. Također, opisan je i način upravljanja i vladanja pojedinih dužnosnika te važniji društveni događaji i osobe.

U drugoj cjelini rada kronološki su prezentirane restauracije Križevačke županije, popisani svi dužnosnici i opisani događaji vezani uz dobivanje županijskih namještenja.

Treća cjelina sažetak je svih trenutaka u kojima Krčelić u djelu spominje gradove Križevce i Koprivnicu, ali i pojedina veća mjesta i posjede.

Četvrta cjelina posvećena je području Varaždinskoga generalata, odnosno povijesnom teritoriju Križevačke županije koji se od 16. stoljeća nalazio pod vojnom upravom. Ovdje su prikupljeni svi podaci o vojnoj upravi, vojnicima i njihovim zapovjednicima. Veliki dio cjeline posvećen je buni krajišnika i seljaka 1755. godine te konstantnom problemu razgraničenja između posjeda koji su potpadali pod civilnu vlast Križevačke županije i onih kojima su upravljali vojni zapovjednici u okviru Vojne krajine.

Peta, posljednja cjelina ovoga rada, posvećena je provođenju popisa stanovništva i imovine u Križevačkoj županiji 1754. godine u kojem je, kao član popisne komisije, sudjelovao i sam Krčelić. Dio podataka koje je tom prilikom prikupio Krčelić je zabilježio u *Dodatku* teksta *Annuae*.¹⁰ Odbrani podaci o veličini posjeda, broju kućanstava, broju stanovnika i dr. prezentirani su u obliku tablica na kraju rada.

Krčelićevi zapisi o Križevačkoj županiji

U srednjem vijeku Križevačka županija bila je druga po veličini u Kraljevini Slavoniji. Napredak

izrazito negativno. Naime, smatrao je da bi djelo trebalo strogo cenzurirati ili čak uništiti neke njegove dijelove kako bi se od njegovoga sadržaja zaštitila javnost, osobito mladi. Na kraju je odlučeno da se nepoćudni dijelovi teksta prekriju crnom tintom. Taj prekriveni dio teksta protezao se na 22 stranice. Većina prekrivenoga teksta kasnije je uspješno rekonstruirana na opće zadovoljstvo i korist njegovih budućih čitatelja i istraživača.

8 Npr. Ljiljana Marks, Baltazar Adam Krčelić: chronicler of everyday life, *Narodna umjetnost* 38/ 1, Zagreb, 2001., str. 135-152.; Teodora Shek Brnardić, Krčelićeve predodžbe o ženama, *Zaprešićki godišnjak* 7, Zagreb, 1997., str. 52-62.; Vladimir Huzjan, Obitelj Sermage u Krčelićevim *Annuama*, *Gazophylacium* 12/(3/4), Donja Stubica, 2007. str. 69-77.; Zoran Velagić, Krčelićevi Patačići, *Gazophylacium* 9/(1/2), Donja Stubica 2004., str. 108-112.; Andrea Zlatar, Krčelićeve *Annuae* i tradicija latinske autobiografije, *Dubrovnik* (Matica hrvatska) n.s. 5/3, Dubrovnik, 1994., str. 39-46.

9 Hrvoje Petrić, O podravskoj historiografiji, *Podravina* 3/5, Koprivnica, 2004., str. 124.

10 Gotovo sve dodatke iz Krčelićeva rukopisa Smičiklas je skupio i popisao na kraju glavnoga teksta *Annuae* pod podnaslovom *Addimenta*. Ovi dodaci u drugom svesku *Monumenta* popisani su od 539. do 595. stranice. U prvo prevedeno izdanje *Annuae* iz 1952. godine V. Gortan je uvrstio samo odabrane tekstove iz *Dodataka*. Vidi n. dj. od 535. do 556. stranice.

i razvoj kasnosrednjovjekovne Križevačke županije početkom 15. stoljeća zaustavio je osmanlijski prodor. Nakon zauzeća Požege i Požeške županije 1537. godine, granice Osmanskoga Carstva došle su na prag Križevačke županije. Područje Hrvatske koje je graničilo prema Osmanskom Carstvu bilo je izdvojeno iz neposredne vlasti državnih institucija i postalo je zasebna obrambena regija sa zadatkom obrane preostalog dijela Hrvatske Kraljevine. Prema riječima M. Valentića: »Novom obrambenom projektu za spas preostale Hrvatske i cijele srednje Europe dala je Križevačka županija poseban doprinos. Na gotovo dvije trećine njezina teritorija od Drave na sjeveru do Save na jugu ustrojena je Slavonska krajina ili Varaždinski generalat...«¹¹ Preostali civilni dio Križevačke županije odlukom Hrvatskoga sabora 1572. godine bio je pripojen Zagrebačkoj županiji.¹² Otad pa sve do sredine 18. stoljeća objema županijama upravljao je podban Kraljevine. Godine 1756. ponovno je uspostavljena samostalna Križevačka županija sa središtem u gradu Križevcima i vlastitom županijском upravom i dužnosnicima.

Nakon mira sklopljenog 1606. godine uspostavljena je nova granica s Osmanskim Carstvom na rijeci Ilovi. Nakon ovog događaja očekivalo se premještanje carske vojske pa i same Slavonske krajine s dodatašnjeg teritorija prema novonastaloj granici. Međutim, odlukom vojnih vlasti u Beču i Grazu oformljena je nova granica na rijeci Savi prema Bosanskome pašaluku, dok je stara granica na dijelu nekadašnjeg teritorija Križevačke županije nastavila postojati. U ovakvom stanju Križevačka županija dočekala je sredinu 18. stoljeća kada društvene događaje u njoj počinje bilježiti i Krčelić.

Društveni događaji

Među Krčelićevim zapisima osobito se ističu oni društvenoga tipa koji su se odvijali izvan

11 Mirko Valentić, Pregled povijesti Križevačke županije, u: *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća: Križevačka županija*, sv. 9., Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2004., str. 42.

12 Isto, str. 44.

političke svakodnevice ili pak vojne događajnice. Neki od tih zapisa svjedočili su o značajnijim povijesnim događajima. Neki zapisi, koji su možda bili važni u vrijeme kada su nastali, danas su zanimljivi jer ocrtavaju način života te ostaju kao tragovi postojanja i djelovanja odavno nestalih ljudi. Primjerice, 1749. godine Krčelić Križevačku županiju spominje u kontekstu darivanja predija Brežane koji se nalazio u spomenutoj županiji i koji tadašnji zagrebački biskup Franjo Klobušicki daruje svom bratu barunu Antunu.¹³ Baruna je u ovome postupku zastupao sam kanonik Krčelić pa je taj događaj i ubilježio u svoje memoare.

Krčelić bilježi i podatak iz srpnja 1753. godine vezan uz dolazak i ustoličenje novoga banskog namjesnika, Adama Batthyanya. Na putu kojim se ovaj sa svojom pratnjom kretao do Zagreba, prema običaju Kraljevine, u manjim i većim mjestima dočekivali su ga županijski i gradski dužnosnici. Tom prilikom Krčelić spominje da su, kako bi pozdravili novoga namjesnika, iz Križevačke županije u Ludbreg bili poslani: barun Marko Pejačević, Stjepan Putz i podžupan Križevačke županije Ivan Saić s plemićkim sucem Kesserom. U svrhu iskazivanja počasti putem su bili smješteni i banderiji. Tako je postrojba baruna Patačića namjesnika dočekala na njegovu posjedu u Vrbovcu.¹⁴

Krčelić je u zapisima često opisivao i bilježio povijest različitih plemićkih obitelji. Donosio je detalje iz života članova tih obitelji, bilježio pikantne događaje, glasine ili ugled koji su pojedine obitelji uživale u javnosti te razotkrivao načine na koji su dolazili do materijalne dobiti i položaja u društvu. Tako je Krčelić u svom pregledu društvenih zbivanja u Križevačkoj županiji 1763. godine zabilježio i priču o obitelji grofova Patačić i njihovu posjedu Reki u Križevačkoj županiji koji je ženidbenim vezama došao u ruke jednom mladom, pustolovnom pripadniku grofovske obitelji iz Češke.¹⁵

Osobito su zanimljivi podaci koje je Krčelić zabilježio vezano uz najavljeni dolazak kralji-

13 Krčelić, *Annuae*, str. 21.

14 Isto, str. 118.

15 Krčelić, *Annuae*, str. 465-466.

ce Marije Terezije u Hrvatsku 1755. godine. To je svakako trebao biti jedan od najvažnijih društvenih događaja, stoga je cijela 1754. godina bila obilježena vrlo ozbiljnim i detaljnim priprema kako bi visoka gošća i njezina pratnja imali dostojanstveni doček. Bilo je najavljeno da će kraljica svoj obilazak započeti u Rijeci, a onda preko Karlovca i Jastrebarskog doći do Zagreba. Na istom saborskom zasjedanju na kojem je i pročitana kraljičina namjera o putovanju u Hrvatsku, dogovoreno je da se za potrebe pripreme dočeka osnuje odbor sa zadatkom izrade ceremonijala tog događaja.

Prema popisu prvobitnog ceremonijala, velikaši i plemići koji su imali posjede ili su vršili javne službe u Hrvatskoj Kraljevini, odnosno u Varaždinskoj, Zagrebačkoj, Križevačkoj, Virovitičkoj, Požeškoj i Srijemskoj županiji, morali su izaći pred kraljicu i iskazati joj svoju odanost obučeni u što je moguće svečanije odore, na dobrim konjima i s dobrom konjskom opremom. Kako bi doček kraljice bio što svečaniji, plemići jednoseleci koji su živjeli u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji, plemići iz Turopolja i vlastelinstva koja su imala banderije morali su dati vojsku s »doličnim odijelom plave boje i s dobrim oružjem«. Po ovoj odredbi, Koprivnica je trebala dati 45, Križevci 30, a trgovište Cirkvena 25 pješaka. Ostalo su davali velikaši i posjedi, odnosno pojedina vlastelinstva. Križevačka županija trebala je za tu priliku okupiti 2 800 pješaka i 670 konjanika. Što se tiče vojnih vlasti, od nekoliko nabrojanih bataljuna, četvrti je bio sastavljen većinom od ljudi iz Križevačke županije. Koprivnica je dala 45, Križevci 30, vlastelinstvo Topolovec 167, vlastelinstvo Rasinja 80, Đelekovec 30, Cirkvena 2 i Botinovec 8 vojnika. Sveukupno, bataljun je bio sastavljen od 505 vojnika, a osim toga bila mu je dodijeljena i četa grenadira od 100 biskupovih pješaka. Što se tiče broja konjanika s vlastelinstava Vrbovec i Rakovec, trebali su dati 56 ljudi, a Ljubeščica 19. Njih je s konjanicima iz drugih mjesta ukupno trebalo biti točno stotinu. Tim okupljenim vojnim snagama morao je netko i zapovijedati pa je za to iz Koprivnice bio određen 1 natporučnik, 1 potporučnik, 3 bubnjara i 1 svirač, Križevci su dali 1 natporučnika i 3 bubnjara, a i vlastelinstvo Topo-

lovec, Rasinja i trgovište Cirkvena dali su određeni broj ljudi.¹⁶

Da bi kraljica što udobnije putovala, bilo je potrebno urediti i putove kojima je trebala proći na svome proputovanju od Rijeke prema Zagrebu, kao i one kroz Križevačku i Varaždinsku županiju na povratku prema Beču. Nakon odredbi o vojnom dočeku, drugo pitanje po važnosti bilo je stanje putova i cesta kojima je kraljica sa svojom pratnjom trebala prolaziti. Tako je gore spomenuti odbor zaključio da će radovi na cestama koje vode od Karlovca prema Varaždinu morati započeti već tijekom studenoga iste godine i bez prekida biti nastavljeni do kraja rujna sljedeće godine. U Križevačkoj županiji radnike za popravak cesta davalo je ukupno 240, 3/4, 1/8 i 1/16 dimova. Popravljanje cesta trebalo je stalni nadzor i brigu. U Križevačkoj županiji za to je bio zadužen plemićki sudac Ivan Kesser, a njegov zamjenik bio je Adam Kocziss, inače zamjenik plemićkog suca Križevačke županije.¹⁷

Nešto kasnije te iste, 1754. godine, kao što je to bilo uobičajeno, iz Beča su poslani kraljevski konačari kako bi razgledali ceste i provjerili njihovu kvalitetu, odnosno, potvrdili mogućnost da kraljica sa svojom pratnjom putuje njima. Međutim, ti službenici nisu naišli na dobar prijem u Hrvatskoj pa ih je Ivan Bužan, blagajnik Kraljevine u funkciji njihova pratitelja, doveo u Križevce i tamo ih napustio. Zatim je spomenutim službenicima dodijeljena pratnja tajnika, banskog namjesnika koji ih je, kako navodi Krčelić, vodio stranputicama kako bi stekli loš dojam o Hrvatskoj i njenim putevima i odvratili kraljicu od putovanja.¹⁸ Početkom sljedeće godine izbila je pobuna krajišnika i seljaka u Varaždinskom generalatu pa je pitanje kraljičinoga posjeta nakratko bilo ostavljeno po strani. Međutim, nakon smirivanja pobune, dolazak je ponovno postao aktualan. U zapisu za 1755. godinu Krčelić je iznio da je kraljica bila odlučna u svojoj namjeri da posjeti hrvatske krajeve.¹⁹ Po-

16 Krčelić, *Annuae*, str. 134-137.

17 Isto, str. 140.

18 Isto, str. 157-158.

19 Isto, str. 245.

bune krajišnika, možda i loši izvještaji s terena o stanju cesta i puteva te međunarodne prilike dovele su do toga da je kraljica te godine odgodila spomenuto putovanje, a do kraja svoje vladavine nije ga ostvarila.

Zaključci Hrvatskoga sabora i Kraljevinskih konferencija

Osim ovakvih zabilješki i priča iz svakodnevnoga života, Krčelić je u svom djelu gotovo dokumentaristički bilježio zaključke hrvatskih sabora u pojedinim godima ili pak zaključke koje su donosile Kraljevske konferencije. U svojim zapisima politička zbivanja pratio je jednako revno kao i puls javnosti. Živo se zanimao za rad Hrvatskoga sabora, pratio je sve političke odluke donesene u Hrvatskoj, kao i one koje su dolazile iz Beča. Osim kanoničke službe, obavljao je i službu kaptolskoga notara, što mu je omogućilo uvid u brojne državne, ali i privatne dokumente. Osim toga, kao pravnik često su ga u privatne ili službene svrhe zvali za savjet i pomoć pri sastavljanju službenih dopisa ili dokumenata, a kasnije je, kao prisjednik Sudbenoga stola, imao pristup i različitoj službenoj i privatnoj dokumentaciji.

U ovom pregledu donosim one saborske zaključke ili pak odluke konferencija koje se odnose na Križevačku županiju. Godine 1749. Krčelić u svojem zapisu spominje da je Kraljevina Hrvatska predložila kraljici da se čast velikog župana Zagrebačke i Križevačke županije zauvijek spoji s podbanskom čašću te da se vlastelinstvo Kutina ponovno priključi Križevačkoj županiji i oporezuje, a svoje doprinose plaća blagajni Kraljevine. Spomenuta dva prijedloga bila su i dio naputaka danih izaslanicima koji su te iste godine bili poslani na zasjedanje Ugarskoga sabora.²⁰

Na sljedećem zasjedanju Sabora u ožujku iste godine Krčelić je prenio da su potvrđeni podžupani Križevačke županije i spomenuo da je određena komisija kojoj je zadatak bio okončati razmirice između vojne i civilne jurisdikcije nad pograni-

čnim područjima u županiji te vladarici dostaviti odluku za ona pitanja u kojima se nisu mogli složiti.²¹ Osim toga, Ivan Švagel proglašen je plemićkim sucem u Križevačkoj županiji, a Ivan Grlićić njegovim zamjenikom.²²

Iz saborskoga zasjedanja 1751. godine Krčelić je izdvojio da je potvrđena kraljičina odluka da se iz Križevačke županije izdvoje podravska zemljišta oko Malog i Velikog Otoka, kao i još neka zemljišta u Podravini. Ti posjedi bili su dodijeljeni Zaladskoj županiji, što je išlo u prilog čakovečkom vlastelinstvu.²³

Godine 1759. Krčelić donosi podatak da su Križevačka i Varaždinska županija od kraljevskog Veličanstva ishodile i primile svoje posebne autentične pečate.²⁴

Osobito je zanimljiva Krčelićeva bilješka iz 1761. godine o donošenju odredbe o arhivima. U njegovim bilješkama sačuvan je način na koji su se državne vlasti, ali i pojedinci odnosili prema važnim dokumentima i poveljama Kraljevine. Prema riječima Krčelića, do trenutka kad je Sabor odlučio zakonski regulirati i nametnuti obavezu i način čuvanja važnih dokumenata, ti isti dokumenti i povelje čuvale su se u jednoj sobi kraljevinske kuće u Zagrebu koja je služila kao arhiva »u koju se bez reda zbrkano i pomiješano doslovce bacalo spise kraljevine, stolova i županija.« Zabilježio je i da je Nikola Škrlec, blagajnik kraljevske blagajne »kojemu je pred očima bila jedino opća dobrobit, a nije ga vodilo lično koristoljublje«, zatekavši isprave u jadnom stanju prilikom popravljavanja spomenute kuće, rasporedio arhive Kraljevine po posebnim sobama: u jednu sobu smjestio je spise Banskoga stola i Kraljevine, u drugu spise Sudbenog stola, a u treću spise Zagrebačke županije. Pritom se pobrinuo da spisi budu odmah odijeljeni s obzirom na institucije kojima su pripadali, kako bi ih on kasnije mogao u potpunosti srediti. Spisi koji su se ticali Križevačke županije predani su pavlinima koji su ih privremeno spremili u svom samostanu

21 Isto, str. 36.

22 Isto, str. 47-48.

23 Isto, str. 121.

24 Isto, str. 389.

20 Isto, str. 29. i str. 40.

u Križevcima.²⁵ Dakle, zahvaljujući entuzijazmu Nikole Škrleca, u Kraljevini se počelo pažljivije postupati s državnim spisima.²⁶

U jednoj od Krčelićevih bilješki sa saborsko-ga zasjedanja iz 1763. godine zabilježeni su zanimljivi podaci vezani uz visinu plaća državnih službenika. Primjerice, banova plaća je saborskom odlukom bila povećana i iznosila je 3 000 forinti. Njega su po položaju slijedili veliki župani koji su godišnje primali plaću od 1 000 forinti. Niže naknade primali su predsjednik i prisjednici Banskoga stola te ostali dužnosnici: redoviti podžupan, namjesni podžupan, blagajnici, bilježnici i plemićki suci te njihovi zamjenici. Tom prilikom izdvojeno je da su blagajnicima Varaždinske i Križevačke županije godišnje bile isplaćivane plaće u iznosu od 350 forinti.²⁷

O zasjedanju Sabora u svibnju 1764. godine Krčelić je, između ostaloga, zabilježio da su Varaždinska i Križevačka županija tražile da se dokinu sudovi podžupana, plemićkih sudaca i slični pokretni sudovi i osnuju sudski stolovi poput distrikualnih.²⁸ Na sljedećem saborskom zasjedanju u travnju 1765. godine raspravljalo se o provođenju popisa domova i vlastelinstava po županijama.

25 Isto, str. 417. Danas se dokumenti Križevačke županije čuvaju u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu u fondu pod oznakom HR-HDA-28.

26 Ni sam Krčelić nije bio imun na ovakav nemar spram važnih dokumenata, naglašavajući njihovu važnost osobito u interpretaciji prošlosti hrvatskoga naroda. Na jednom mjestu u djelu *Annuae* zabilježio je: »Prije nego išta navedem treba o tome znati da su naši preci bili toliko nehajni, da se već više od jednog vijeka ne samo nisu nimalo brinuli za isprave i povelje ove kraljevine nego uopće nisu znali gdje se one nalaze, tako da su zbog pomankanja tih isprava kako se može vidjeti u člancima iz g. 1715. i dalje, Hrvati danas izgubili mnogo toga. Uviijek se pozivahu na povelje, koje nisu poznavali, a nije se nalazio nitko tko bi preuzeo brigu za njih. Pošto sam se ja iz ljubavi prema domovini što je za mene bilo vrlo sudbonosno, posvetio nauci, da bih njome izbavio domovinu iz tame i ranijih predrasuda... Konačno kako nemam pravih povijesnih djela, napisanih na temelju povijesnih zakona, počeo sam se brinuti za povelje, isprave, razne rukopise javne spise i bilješke privatnika da, pridržavajući se kronologije, dobijem neki uvid u povijest svoje zemlje.« Krčelić, *Annuae*, str. 475.

27 Isto, str. 449.

28 Isto, str. 477.

Bio je određen i odbor koji je trebao izraditi rubrike, odnosno sastaviti popisni obrazac, a jedan od članova toga odbora bio je i Josip Arbanas, redoviti podžupan Križevačke županije.²⁹

O imenovanjima dužnosnika u Križevačkoj županiji i njihovim smjenama

Osobito zanimljiv dio Krčelićevih zapisa njegove su bilješke o imenovanjima svjetovnih, ali i crkvenih dužnosnika³⁰ na različite položaje ili pak njihovo smjenjivanje. Time je današnjem čitatelju omogućio novi pogled na hrvatsku političku i javnu scenu sredinom 18. stoljeća. Krčelić je zapisivao ono što je sam doživio ili ono što je čuo, bilježio je priče u kuloarima, donosio je vlastito mišljenje ili zaključke o postupcima svojih suvremenika. Težeći višem položaju u crkvenim redovima, i sam je bio izravni svjedok spletke, podmetanja, lažnih objeda, lobiranja, preporuka ili pak nezakonitih postupaka kojima su pribjegavali njegovi suvremenici kako bi se domogli unosnih državnih službi. Takva namještenja nisu donosila samo novčani probitak, ugled i čast, već i više od toga - uspon na društvenoj ljestvici i otvaranje vrata u nove i više krugove društva. Kao njihov suvremenik, opisuje različite osobe hrvatske javne

29 Isto, str. 488.

30 Isto, str. 71., 110., 220. Osim imenovanja svjetovnih dužnosnika, kao kanonik Zagrebačke biskupije Krčelić je bilježio i neka imenovanja i položaje crkvenih dostojanstvenika s područja Križevačke županije. Primjerice, da je 1751. godine župa u Vugri podijeljena Blažu Dumboviću koprivničkom kapelanu ili da se 1751. godine među imenima kandidata za buduće kanonike poslanim biskupu nalazio i križevački župnik Franjo Popović. Te iste godine kanonikat čazmanski koji je prije držao Ivan Pakši, župnik u Drnju, bio je dodjeljen Jurju Stepaniću, župniku koprivničkom zbog Pakšina premeštanja na drugo mjesto. Godine 1752. Krčelić bilježi smrt Ivana Radića, zagrebačkog kanonika i vrbovečkog arhidakona. Imao je i križevački kanonikat koji je nakon njegove smrti podijeljen Nikoli Thauszyu, biskupu bratu i župniku u Kupincu. Godine 1755. Andrija Gradinski, bivši župnik u Martijancu pod Kalnikom i u Križevcima, imenovan je arhidakonom, ali tu čast nikada nije obnašao jer je ubrzo nakon proglašenja iznenada umro.

scene 18. stoljeća. Nekima je bio više ili manje sklon pa se o njima pozitivno izražavao dok je o drugima imao izrazito negativno mišljenje. Težnja za vlastitim probitkom i osiguravanjem novčanih sredstava u vječito praznim plemićkim džepovima, osobni odnosi i zauzimanje strana izravno su se odražavali na svakodnevno funkcioniranje i u Križevačkoj županiji.

Krčelić naširoko opisuje veliku svađu, odnosno spor između Ivana Raucha, podbana i velikoga župana Zagrebačke i Križevačke županije i Ivana Saića, podžupana iste županije zbog osobnih neriješenih odnosa. Navedeni spor između dvojice dužnosnika i neriješeni osobni odnosi trajali su godinama i pritom uvelike ometali rad županijskih institucija. »Saićev spor«, kako ga Krčelić naziva, kulminirao je 1756. godine kad je, zatraživši drugu reviziju sudskoga postupka u sporu tih dvaju dužnosnika, intervenirala i kraljica osobno. Spor je započeo nekoliko godina ranije, kad je podžupan izgubio zemljišnu parnicu s grofovima von Auersperg. Iako je Adam Najšić, tadašnji protonotar Kraljevine, namjestio gubitak tog spora, Saić je smatrao da je svemu kriv Rauch pa je istoga zauzvrat optužio da nema posjedovno pravo na svoje susedgradsko imanje. Rauch je time bio vrlo pogođen. Svim silama trudio se da njegov podžupan izgubi položaj u Križevačkoj županiji, a kao veliki župan na kraju ga je i sam razriješio istoga.

Zbog ove svađe uprava Križevačke županije i njeno osoblje našlo se pod povećalom javnosti, a kasnije, prilikom revizije spora, bilo i pozvano pred sud gdje je potanko ispitivano o svojoj djelatnosti i privatnome životu. Vezano uz taj slučaj bilo je mnogo žalbi i predstavki upućenih izravno na Dvor i kraljicu, a u njima su suprotstavljene strane, Saićev i Rauchov tabor, jedna drugu optuživale za protekcije i zaštitu pojedinih vodećih osoba. Čak su se i staleži opredjeljivali za jednu ili drugu suprotstavljenu stranu pa, prema Krčelićevu svjedočenju, ni u saborskim zaključcima nije donesena nikakva stvarna odluka vezana uz ovaj slučaj. Zbog brojnih predstavki koje su stizale na Dvor i lošega stanja u upravi Križevačke županije, kraljica je naredila reviziju i osnivanje odbora za rješ-

nje toga spora. Revizijom spora bilo je zaključeno da je podžupan Saić kriv zbog tajnih dogovaranja, nesavjesnog vođenja skrbništva nad povjerenom mu mladom barunicom Mallakoczi i nedovoljne podčinjenost nadređenoj osobi, tj. velikome županu. Također, zaključeno je da Kessera, plemićkog suca Križevačke županije, treba ukloniti s njegova položaja zbog lažnih objeda kojima je u ovom sporu naštetio podžupanu Saiću. Dakle, podžupan je ostao bez svoga namještenja, a posljedica spora je činjenica da su od njegova početka 1754. godine gotovo sve parnice u Križevačkoj županiji ležale nedirnutе i neriješene zbog nedostatka osoba koje bi se njima bavile.³¹ No, ni sudbina velikoga župana nije bila ništa povoljnija. Početkom svibnja 1756. godine Krčelić je zabilježio da je Ivan Rauch dao ostavku na čast podbana i velikog župana Zagrebačke i Križevačke županije,³² vjerojatno potaknut pozivanjem na odgovornost zbog zločina počinjenih nad pobunjenim seljacima u Križevačkoj županiji prethodne 1755. godine.

Osim navedenih previranja i sporova u prvoj polovici 1756. godine, ona je za Križevačku županiju bila značajna i iz drugog razloga. Naime, tada je, nakon više od 200 godina, Križevačka županija bila administrativno odvojena od Zagrebačke županije (s kojom je u 16. st. spojena zbog veće sposobnosti obrane od Osmanlija) te je ponovno dobila zasebnu upravu. Imenovani su novi veliki župan, redovni i namjesni podžupani, bilježnici, blagajnici, plemićki suci te ostali članovi magistrata Županije, a utemeljena je i županijska skupština kao mjesto na kojem su se donosile odluke o cjelokupnom upravnom i sudskom funkcioniranju Županije.

Krčelić je zabilježio da je tom prilikom, nakon mnogo zakulisnih igara i različitih lobiranja, velikim županom Križevačke županije imenovan general grof Josip Drašković.³³ Velikog župana Križevačke županije, generala grofa Josipa Kazimira Draškovića Trakošćanskog, u službu u Križevcima uveo je namjesnik grof Adam Batthyany.

31 Krčelić, *Annuae*, str. 284-287.

32 Isto, str. 266.

33 Isto, str. 269.

Budući da se grof Drašković u tom trenutku nalazio na ratištu u Češkoj, prilikom ustoličenja zamijenio ga je njegov opunomoćenik, grof Ivan Patačić, prisjednik Banskoga stola i novopostavljeni administrator Križevačke županije.³⁴

U listopadu 1765. godine, nakon smrti grofa Draškovića, mjesto velikoga župana Križevačke županije bilo je nepopunjeno. Oko toga mjesta, po običaju, vodila se borba kandidata i pretendenta na državne službe i položaje, ponajprije lobiranjem u samom glavnom gradu Monarhije - Beču. Na mjesto velikoga župana Križevačke županije na kraju je imenovan grof Ludovik Patačić, stariji i prilično bolestan čovjek koji je još od 1756. godine Virovitičkom županijom upravljao preko administratora. Zbog spomenutog Patačićevog zdravstvenog stanja, prilikom imenovanja na novu dužnost 1765. godine njegovim nasljednikom na mjestu velikog župana Križevačke županije proglašen je njegov sin Ivan. Već sljedeće godine grof Ludovik Patačić je preminuo.³⁵

Restauracije Križevačke županije³⁶

Politički život u Hrvatskoj Kraljevini sredi-

34 Isto, str. 334-335.

35 Isto, str. 498- 499. Naime, za upražnjeno mjesto župana Križevačke županije natjecao se Kristof Niczky, savjetnik i referendar u Ugarskoj dvorskoj kancelariji, međutim on je imenovan velikim županom Virovitičke županije na mjesto koje je dotad držao grof Ludovik Patačić. Prema Krčelićevu mišljenju, čini se da je ban Nadasy utjecao na ovu odluku i da je kod kraljice želio isposlovati da mjesto velikoga župana Križevačke županije dobije Draškovićev sin, Ivan Nepomuk.

36 »Na čelu županije nalazio se veliki župan kao glavari županije, koji je u ime kralja, upravljao svim upravnim, sudskim i vojnim poslovima neposredno ili posredno preko podžupana. On je predstavljao županiju u Hrvatskom saboru te predsjedavao županijskim skupštinama i sudskim vijećima u županiji. Njega je do 1715. birao ban, od tada kralj. Ostala županijska uprava bila je birana na izbornim skupštinama (restauratio) svake treće godine. Velikog župana zamjenjivala su dvojica podžupana: redovni požupan (vicecomes ordinarius) za upravne poslove te čuvar pečata županije i podžupan - zamjenik (vicecomes substitutus) za županijske i sudske poslove. Ostalu županijsku upravu činili su bilježnici (notarius), plemićki suci (judices nobilium), prisjednici županijskog sudbenog stola (assesores); fiskal (advocatus); blagajnik (camerarius); arhivist (archivarius); liječnik (medicus), ranarnik (chirurgus); mjernik (geometra). Središte županijske djelatnosti bile su županijske skupštine (congregatio nobilium): Velika ili Opća (congregatio generalis) i Mala (congregatio particularis). Velike su se skupštine održavale četiri puta godišnje, a u njihovom radu su sudjelovali, osim županijske uprave, prelati, velikaši, plemići te predstavnici slob. kralj. gradova ili trgovišta. Županijski sudbeni stol (sedes iudicaria ili sedria) činili su suci i prisjednici, a predsjedao im je veliki župan ili jedan od podžupana. Izvor: Mrežne stranice Hrvatskog državnog arhiva, opis fonda HR-HDA-28 Križevačka županija, Odgovornost: Križevačka županija (stvaratelj) (1556. - 1850.) http://arhinet.arhiv.hr/_Generated/Pages/Stvaratelj.PublicDetails.aspx?ItemId=8004 (10. kolovoza 2012.)

nom 18. stoljeća bio je isključivo područje plemićkog djelokruga. Visoke državne i političke službe, primjerice, položaj bana ili pak velikoga župana bile su rezervirane isključivo za osobe iz velikaških krugova. Često se, bez obzira na kvalifikacije, znanje ili obrazovanje, svaki plemić, ovisno o preporukama i vezama koje je imao u društvu, mogao kandidirati za određenu državnu službu.

Krčelić je od 1748. do 1767. godine, u razdoblju u kojem piše svoju *Historiju*, redovito bilježio saborske zaključke, a kasnije i odluke županijskih skupština o imenovanju novih dužnosnika u Hrvatskoj Kraljevini. Krčelićevi izvještaji zanimljivi su jer nerijetko donose pozadinska zbivanja i priče o tome kako se pojedini plemić domogao željene državne službe. U spomenutom razdoblju Krčelić je na području Križevačke županije zabilježio 10 restauracija odnosno, imenovanja i postavljanja novih županijskih dužnosnika.

Krajem studenoga 1748. godine, prilikom županijske restauracije na zasjedanju Sabora u Zagrebu, Nikola Mesić postao je bilježnik Zagrebačke i Križevačke županije.³⁷

Prilikom imenovanja biskupskoga i dvorskoga župana i podžupana 1749. godine među kanonicima magistrima spominje Jurja Igerčića, župnika koprivničkog i podarhidakona komarničkog, dok od onih koji su imali političke položaje u Županiji spominje podbana Ivana Raucha od Neeka, koji je ujedno obavljao dužnost župana Zagrebačke i

37 Krčelić, *Annae*, str. 11.

Križevačke županije te bio prisjednik Banskoga stola i kraljičin savjetnik. Među prisjednicima Banskoga stola te godine spominje i podžupana Križevačke županije Ivana Šimunčića te njegovog zamjenika Ivana Saića koji su na svojim položajima potvrđeni tijekom restauracijije održane u ožujku iste godine.³⁸

U prosincu 1753. godine održan je Sabor Kraljevine na kojem je, između ostalih, zajedničkim bilježnikom Zagrebačke i Križevačke županije imenovan Juraj Ligutić.³⁹ Isti je u službu uveden prilikom restauracije Zagrebačke županije održane za vrijeme zasjedanja Sabora, a tom prilikom je od Kaptola dobio i položaj kaptolskoga bilježnika.

Prilikom spomenute restauracije Zagrebačke županije donesena je i nova odredba vezana uz pravo podžupana na sudovanje i izricanje presuda. Ova odredba bila je potaknuta sporom između podbana Ivana Raucha i barunice Sermage u kojem je trebao suditi Josip Raffay, tadašnji podžupan Varaždinske županije. Barunica je pomoću kraljičinog naloga uspjela postići da se podžupanu Raffayu oduzme pravo suđenja u spomenutoj parnici. Zbog toga je podban Rauch, tada još uvijek veliki župan Zagrebačke i Križevačke županije, obnovio tužbu protiv barunice pred Ivanom Šimunčićem, podžupanom Križevačke županije. Odvjetnik barunice Sermage osporavao je križevačkom podžupanu pravo suđenja jer barunica nije imala posjed u županiji, a ni djela zbog kojih se vodila parnica nisu izvršena u njoj. Međutim, podban je protvrdio križevačkom podžupanu pravo suđenja u ovoj parnici, i to na temelju uzajamne primjene 5. municipalnog članka Kraljevine iz 1645. godine.⁴⁰

38 Isto, str. 18. i str. 36.

39 Isto, str. 122.

40 Isto, str. 125. Članak 5 glasio je ovako: »Zaključeno je također da u onim parnicama u kojima je podžupan križevačke županije zainteresiran smije i može suditi ne dirajući inače u postojeća prava, jedan od podžupana zagrebačke županije jer križevačka županija nema nego jednog podžupana.« Podban u gore spomenutom slučaju postigao je da se ovaj članak odlukom Kraljevine primjenjuje i uzajamno, odnosno u obrnutom slučaju. Ovlasti koje je na svome položaju imao podžupan opisao je Ivan Beuc u svojoj pravno povijesnoj sudiji *Povijest*

Sljedeći zapis koji se kronološki odnosi na restauraciju u Križevačkoj županiji potječe iz 1757. godine i nastavlja se na događaje vezane uz administrativno razdvajanje Zagrebačke i Križevačke županije, odnosno uz imenovanja dvaju župana tih županija: prisjednika Sudbenog stola Ivana Juršića i generala grofa Josipa Draškovića. Nakon administrativnoga razdvajanja županija, funkcija velikoga župana dviju združenih županija više nije automatski pripadala podbanu Kraljevine, već je postala izborna. Redovitim podžupanom Križevačke županije ovom prilikom imenovan je plemić Antun Janković.⁴¹ Za bilježnika Križevačke županije izabran je Josip Loob, fiškal vlastelinstva Ludbrega i sirotinjski zastupnik Kraljevine.⁴² Plemićkim sucima Križevačke županije, po banovoj volji i bez kandidiranja, imenovani su Tadija Strčić, parnički odvjetnik te kapetan Franjo Grošić. Budući da je ovaj posljednji pod izlikom nesposobnosti odbijao položaj na koji je bio postavljen čak i kad su mu zaprijetili podizanjem parnice, umjesto njega izabran je Koprivničanin Ivan Grličić.

Krajem kolovoza 1757. godine banski namjesnik je zakazao Sabor Kraljevine u Zagrebu. Na

institucijadržavne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, Zagreb: Pravni fakultet, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom, 1985., str. 215. Sudbene ovlasti podžupana bile su vrlo velike. Podžupani su mogli suditi u građanskom i kaznenom postupku, s tim da im je nakon reforme pravosuđa (1723.) bila znatno proširena nadležnost u građanskom postupku. Rješavali su žalbe plemićkih sudaca i vlastelinskih sudaca, sudili u sporovima okupacije oranica, livada i šuma, likvidnih dugova i založnoga prava. U kaznenom postupku imali su *jus gladii*, pravo kaznene sudbenosti pa su bili nadležni suditi, primjerice zbog nasilja neplemića i plemića jednoselaca, zbog svakog razbojstva ili obeščaćenja, zbog falsificiranja novca i zbog bijega kmetova sa njihovog selišta, a vršili su i istražni postupak za sve zločine za koje je bio nadležan Banski stol.

41 Krčelić, *Annuae*, str. 335.

42 Isto, str. 336. Ivan Beuc u *Povijest institucija Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, str. 217. donosi ovlasti županijskoga odvjetnika tj. fiškala. Svaka županija imala je jednog ili nekoliko županijskih odvjetnika - fiškala. Njihova dužnost bila je da nastupaju pred sudom kao tužitelji protiv javnih zločinaca i kao branitelji u procesima siromašnih osoba ili udovica koje je fiškal bez novčane naknade zastupao po službenoj dužnosti. Fiškali su također morali u zaštitu uzimati kmetove protiv njihovih vlastelina.

njemu je za Križevačku, Zagrebačku i Varaždinsku županiju prihvaćeno gotovo jednako uređenje kakvo je postojalo u slavonskim županijama - Virovitičkoj, Požeškoj i Srijemskoj.⁴³

Sljedeću restauraciju Križevačke županije na skupštini sazvanoj 1759. godine, i to u ime odsutnog velikog župana Draškovića, proveo je grof Ivan Patačić, novoimenovani kraljičin komornik te administrator Križevačke županije. Za podžupana ponovno je izabran Antun Janković, bilježnikom je imenovan Franjo Kanotay, a za blagajnika Županije izabran je Stjepan Szeny. Patačić je postavio i plemićke suce te administratore. Ignjata Kelecza imenovao je administratorom koprivničkoga kotara, a Ivana Švagela križevačkoga kotara. Krčelić je primijetio kako su u Zagrebačkoj županiji, za razliku od Križevačke sva namještenja popunjavana kandidatima koji su se natjecali na izboru za ta namještenja, a veliki župan bio je jedina osoba koja je imala pravo predlaganja kandidata. Krčelić i o ovoj situaciji ima svoje mišljenje. Naime, zaključio je da je uzrok ovakvoj situaciji omraženost i nepoćudnost velikog župana u Zagrebačkoj županiji. U Križevačkoj županiji Patačić je banu bio vrlo vrijedan kao administrator te drag zbog svoga podrijetla. Stoga mu je ban dopustio da u Križevačkoj županiji napravi presedan te, prema odredbama zakona, bira samo podžupana, dok su svi ostali mogli biti imenovani i to od strane administratora Županije.⁴⁴

43 Isto, str. 350. Valentić u *Pregledu povijesti Križevačke županije*, str. 47. navodi kako je neposredna posljedica pobuna u Hrvatskoj 1755. godine bila reforma starohrvatskih županija. Najprije je 1756. godine došlo do odvajanja podbanske ovlasti od službe velikih župana Zagrebačke i Križevačke županije. Veliki župan je otdad i u strohrvatskim županijama potpuno izjednačen s velikim županima triju obnovljenih županija u Slavoniji i Srijemu. Kao kraljev povjerenik bio je dužan stalno boraviti u povjerenoj mu županiji i tu prvoditi krajevske odredbe. Osnovane su i velike županijske skupštine na kojima su se birali županijski dužnosnici. Sve troškove Županije isplaćivala je samostalna županijska blagajna, a ostatak novca slao se u kraljsku blagajnu. Sabori ubuduće nisu obavljali poslove koji su bili u nadležnosti županijskih skuština, nego samo one poslove koji su se odnosili na cijelu Bansku Hrvatsku.

44 Isto, str. 379.

No, već nakon dvije godine, Ivan Patačić je zahvalio na službi i dao ostavku na mjesto administratora Križevačke županije. Tako je iste godine održana nova restauracija. Naime, nakon ostavke dotadašnjeg podžupana Antuna Jankovića, za novoga podžupana izabran je Ivan Saić koji je spomenutu dužnost obnašao i prije i oko nje se sukobljavao s Ivanom Rauchom. Na banov prijedlog, služba administratora Križevačke županije nakon Patačićeva odlaska pripala je Antunu Bedekoviću, novoimenovanom prisjedniku Banskoga stola.⁴⁵

Zbog ponovnih promjena u vodstvu županije, nova restauracija održana je već u veljači sljedeće, 1762. godine u mjestu Bukovcu. Vršiteljem dužnosti velikoga župana proglašen je dotadašnji administrator Antun Bedeković, redovitim podžupanom postao je Ivan Saić, namjesnim podžupanom Josip Arbanas, bilježnikom Benedikt Krajačić, a blagajnikom Stjepan Szeny. Također, na skupštini su izabrani i plemićki suci, i to Juraj Petričević za križevački kotar, a Jakov Vrabec za koprivnički.⁴⁶ Ubrzo je uslijedilo Saićevo svrgavanje zbog, kako Krčelić bilježi, nekih pravnih sporova s Ignjatom Keleczo, prvo zamjenikom kapetana, a zatim i posjednikom u Križevačkoj županiji. Uslijed toga, Antun Bedeković, administrator županije, održao je županijsku skupštinu na biskupovu imanju Gradec. Tad je za redovitog podžupana izabran Josip Arbanas, a za namjesnoga »se nametnuo« Ignjat Kašner, kojega je Krčelić opisao kao lakomog, prostog i nesposobnog čovjeka. Krčelić je zabilježio i da su tadašnji odvjetnici, šaleći se na račun novopečenog podžupana i njegovog sudačkog umijeća, sve parnice u Županiji podizali pred njim kako bi javno prokazali njegovo neznanje.⁴⁷

Nakon završetka Sedmogodišnjeg rata i povratka generala grofa Draškovića na dužnost velikoga župana Križevačke županije, u rujnu 1763. godine u Ivaniću sazvaio je županijsku skupštinu na kojoj je održana restauracija županijskog magistrata. Prije imenovani Juraj Arbanas pritom je bio potvrđen podžupanom, a umjesto Kašnera na čast

45 Isto, str. 414.

46 Isto, str. 424.

47 Isto, str. 426.

namjesnog podžupana izabran je Matija Plovanić, dotadašnji tajnik banskoga namjesnika. Benedikt Krajačić zadržao je bilježničku čast, ali, kako je osim toga položaja bio još i tajnik konferencije, kaptolski fiškal i savjetnik velikog župana, pretpostavljalo se da će često biti spriječen u obavljanju ove svoje dužnosti. Zbog toga je na mjesto podbilježnika izabran Tadija Bušić s godišnjom plaćom od 100 forinti koja mu je bila isplaćivana iz županijske blagajne. Na mjesto blagajnika postavljen je Mihajlo Mikšić, Petričević i Vrabec zadržali su mjesto plemićkih sudaca, kao i fiškal Fodroczi, a za zamjenika fiškala postavljen je Josip Lukinić Pavun. Na istom sastanku, osim imenovanja novih županijskih dužnosnika, raspravljalo se i o podizanju »prostrane i sjajne« županijske zgrade u Križevcima.

Svrgnuti dužnosnici, Kašner s mjesta podžupana i Szeny s mjesta županijskoga blagajnika, pisali su na Dvor tvrdeći kako su novoimenovani dužnosnici na njihovim bivšim službama plemići koji nemaju posjede u Križevačkoj županiji i samim time ni pravo biti izabrani na spomenuta mjesta. Osim toga, potužili su se da je grof novim dužnosnicima imenovao one koji su i ranije bili njegovi službenici. Krčelić nije zabilježio kako su riješene ove pritužbe. Međutim, smatrao je da je podžupan Kašner zbog nesposobnosti s pravom svrgnut, a Szeny zato što je zbog nasilja pozvao pred sud sestru grofa Draškovića, udanu Sermage pa je ona bila osuđena na globu od 3 000 ranjniskih forinti.⁴⁸ Dakle, Drašković mu se svrgavanjem s mjesta županijskoga blagajnika osvetio zbog sestrih neprilika na sudu.

Sljedeća restauracija spomenuta u Krčelićevom tekstu održana je početkom listopada 1766. godine u Vrbovcu pod predsjedanjem velikoga župana Ivana Patačića. Slobodnom odlukom i glasanjem za redovnog podžupana izabran je Ladislav Kiš, a za namjesnoga, odnosno, zamjenika podžupana, Juraj Petričević, dotadašnji plemićki sudac. Za blagajnika izabran je Franjo Hadrović, senator grada Križevaca, koji je umro nedugo nakon restauracije, u travnju 1767. godine. Tije-

kom spomenute restauracije bilježnikom je postao Baltazar Tustić, a plemićkim sucem za križevački kotar, umjesto promaknutog Arbanasa, imenovan je Ladislav Vukmanić, dotadašnji kancelist Distrikutalnog stola. Podbilježnikom postao je Ivan Delimanić, fiškalom Stjepan Galjuf, a potfiškalom Anutn Berke iz Zaladske županije. Krčelić navodi da su na toj zakonito provedenoj restauraciji svi prijašnji činovnici, osim Jakova Vrabeca, plemićkoga suca u koprivničkom kotaru, izmijenjeni i postavljeni novi. Glavni razlog tome je činjenica da prijašnji županijski dužnosnici nisu imali posjede u toj županiji (kao što su ranije upozoravali Kašner i Szeny) da su se prethodne, 1765. godine, prilikom rješavanja razgraničenja između županijske jurisdikcije i područja Varaždinskoga generata pokazali popustljivi u ustupanju zemljišta generalu povodeći se za vlastitim probitkom. O temi razgraničenja teritorija i ovlasti između ovih dviju institucija bit će riječi kasnije u tekstu.⁴⁹ Zbog glasnina da će sljedeće godine Hrvatsku posjetiti Kraljevska komisija, na skupštini su odlučili izabrati plemiće koji su imali svoje posjede u Županiji te bili prikladni i dovoljno sposobni za obnašanje dužnosti na koje su bili postavljeni.

Bilješke o Križevcima i Koprivnici

Križevci, točnije gradovi Gornji i Donji Križevac, nastali i utemeljeni još na antičkoj baštini, svoj su procvat doživjeli tijekom kasnoga srednjeg vijeka. U 14. i 15. stoljeću Križevci su bili mjesto održavanja plemićkih sabora te jako trgovačko središte s nekoliko kraljevskih privilegija. Svoj pad Križevci počinju bilježiti tijekom 16. stoljeća kao posljedicu osmanlijskih napada. Tijekom 17. i 18. stoljeća povijest grada obilježila je vojna uprava i blizina vojne granice, a to je i vrijeme kad grad ponovno doživljava razvoj trgovine i obrta. Križevci su sredinom 18. stoljeća, u vrijeme kad je Krčelić boravio u njima, još uvijek formalno bili dva odvojena grada sa zasebnim magistratima, zasebnom imovinom i zemljištima te čestim međusobnim sukobima i svađama. Nakon

48 Isto, str. 458.

49 Isto, str. 53.

nekoliko neuspjelih pokušaja tijekom 17. i prve polovice 18. stoljeća, konačno je u ožujku 1752. godine došlo do ujedinjenja Gornjega i Donjega grada.⁵⁰ O tome je događaju svjedočanstvo ostavio i Krčelić je svom djelu *Annuae*.

Do spajanja Donjega i Gornjega grada »tako da je to odsada jedan grad i takvim je i proglašen« došlo je 10. ožujka 1752. godine i njemu su, kako je Krčelić zabilježio, prisustvovali zagrebački biskup Thauszy, barun Stjepan Patačić, podban Ivan Rauch i Ivan Juršić, prisjednik Sudbenog stola. Prilikom spajanja Donjeg i Gornjeg grada u Križevcima je izabrana i nova gradska uprava pa je od pripadnika nekada zasebnih gradskih uprava Gornjega i Donjega grada stvoren jedinstveni magistrat. Gradskim sućem postao je Ivan Kesser, a bilježnikom Ivan Švigel. Krčelić je u svom djelu naveo da je često dolazilo do sukoba i svađa između stanovnika dvaju gradova, pri čemu su se stanovnici i jednog i drugog grada za pomoć često utjecali vojnoj vlasti smještenoj u križevačkoj utvrdi. Krčelić je zabilježio i da se prije provedbe ujedinjenja dugo raspravljalo i razmišljalo, a čitatelja upućuje i na to da se mnogo saborskih članaka bavilo upravo tim pitanjem.⁵¹ Sredinom 18. stoljeća ujedinjenju, kao i mnogo puta ranije, nisu pogodovale političke prilike pa je bilo mnogo pristalica, ali i protivnika toga čina. Čini se da su se ujedinjenju najviše protivili sami građani Križevaca. Krčelić bilježi da je Gornji grad bio protiv gubitka svojih prava i samostalnosti. Primjerice, nisu se željeli odreći svoga pečata, svog dosadašnjeg magistrata i svojih drevnih običaja. S obzirom da su imali veće posjede, smatrali su da Donji grad želi ujedinjenje samo kako bi se okoristio njho-

vim velikim posjedima i vinogradima. Osim toga, najveći broj privilegija od srednjega vijeka kraljevi su podijelili Gornjem gradu te se smatralo da će, ako dođe do ujedinjenja, te privilegije ubuduće izgubiti svoju vrijednost.

U prilog ujedinjenju, prema Krčelićevu mišljenju, išla je činjenica da bi u tom slučaju nestale učestale svađe i razmirice između tih dvaju gradova i ne bi više bilo nestašice prikladnih osoba za službu u gradskome magistratu. Naime, razdvojeni magistrati imali su brojne poteškoće u svom radu i upravljanju gradovima zbog nedostatka pismenih osoba koje bi mogle sudjelovati u radu gradske uprave.⁵²

Grad je ubrzo nakon ujedinjenja dobio i novi pečat. Gradski magistrati morali su vratiti stare pečate, a prilikom ujedinjenja kraljica im je podijelila novi pečat s dvostrukim križem.⁵³

Krčelić je ponekad gradove Koprivnicu i Križevce navodio kao primjer. Godine 1750., u sklopu rasprave vođene u Saboru o tome gdje će biti smješteno zapovjedništvo banske vojske, Krčelić navodi da su se neki žestoko protivili da novo zapovjedništvo bude u Zagrebu, uzevši za primjer Koprivnicu i Križevce kojima je činjenica da je vojska i vojno zapovjedništvo smješteno u neposrednoj blizini gradskih središta donijela samo loša iskustva.⁵⁴

Godine 1755. Križevci su se ponovno našli u centru Krčelićeva interesa. Naime, Krčelić spominje Križevce ili Zagreb kao središte gubernija - novog zamišljenog oblika vladavine u Hrvatskoj koji je Krčelić osmislio nakon smirivanja seljačke pobune u Križevačkoj županiji prema nalogu kraljevskoga povjerenika Mihovila Althana.⁵⁵

50 Neven Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca do sredine 19. stoljeća, u: Anđelko Badurina...[et al.], *Križevci: grad i okolica*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1993., str. 41-46.

51 Isto, str. 44. Budak spominje kako su tijekom vremena oba grada srasla u jedno naselje pa ih je Sabor tako i tretirao, stoga se počelo razmišljati o ujedinjenju tih dvaju naselja. Otpor ovoj ideji započeo je već krajem 16. stoljeća. Prvi ozbiljniji pokušaj ujedinjenja proveo je Leopold. I. 1661. godine. Pokušaj se zasnivao na ravnopravnosti gradova koji su trebali imati zajedničku upravu. Međutim, ujedinjenje nije uspjelo, a Sabor je i dalje ponavljao odredbu o provedbi tog pokušaja.

52 Krčelić, *Annuae*, str. 110.

53 Isto, str. 109. i 115.

54 Isto, str. 45.

55 Prijedlog gubernija Krčelić je detaljnije opisao u *Annuae*, str. 189-190. Naime, nakon smirivanja pobune seljaka u Križevačkoj županiji, kraljevski povjerenik Althan Krčeliću je povjerio zadatak da izradi planove i osmisli nekoliko opcija ili oblika vladavine koji bi centralne vlasti u Beču mogle primijeniti u Hrvatskoj. Nakon što je ovaj posao odbilo nekoliko plemića, isti je bio ponuđen Krčeliću koji priznaje da ga je prihva-

Od 1757. godine gradovi Križevici i Koprivnica bili su sjedište Ignjata Radostića, stalnog administratora za poslove Komore u Hrvatskoj. On se trebao brinuti za pravne dopise i žalbe kako se njima ne bi neprekidno opterećivao ban, Dvor i Ugarska kancelarija. Radostiću je bio dodijeljen položaj savjetnika Komore i upravitelja komorničkih poslova za Hrvatsku, a o njegovu radu i ponašanju Krčelić je pisao vrlo negativno.⁵⁶

Godine 1756. započeo je Sedmogodišnji rat u kojemu su, kao i mnogo puta dotad, sudjelovale i hrvatske vojne postrojbe. Krajem prosinca iste godine na Saboru održanom u Zagrebu ban je, vrativši se iz vojnog tabora i pripovijedajući o ratnim događajima kod grada Breslaua, molio za novčanu pomoć i potporu. Gradovima su bili poslani dopisi Komore za pomoć u obliku davanja zajmova i sakupljanja vojnika. Osim Zagreba, Varaždina i Karlovca, pomoć se u ovom obliku sakupljala i u Križevcima i Koprivnici.⁵⁷

Gradove Križevce i Koprivnicu Krčelić često spominje i u okviru imenovanja, osobito na crkvene položaje. Primjerice, 1761. godine Križevce spominje mjestom u koje je kao starješina pavlinskoga samostana imenovan o. Petar Martinović. On je bio profesor filozofije u Lepoglavi, a zbog nepodobna poučavanja bio je optužen za širenje krivovjerja i bio zatvoren u Čakovcu. Iz zatvora ga je izbavio sam Krčelić, odnosno njegove teze o eklektičkoj filozofiji kojom je u pismu provincijalu pavlinskoga reda objasnio da je Martinović poučavao i da njegovo poučavanje nije bilo krivovjerje. Martinović je oslobođen i imenovan starješinom pavlinskoga samostana u Križevcima.⁵⁸

tio potaknut mogućnošću da će njegov trud i pomoć oko planiranja novoga načina vladavine biti nagrađen i da će o tome biti obaviještena i kraljica. On je osmislio dva prijedloga. Prema prvom, Kraljevina je trebala postati gubernij na čelu s banom koji je uvijek trebao biti imenovan iz vojničkih krugova, vlast bi bila centralizirana, a o funkcioniranju bi se brinuo ban i članovi prisjednici gubernija imenovani iz Generalata te iz plemićkog staleža, pripadnika gradova i sl. Županije bi ostale postojati samo prividno.

⁵⁶ Krčelić, *Annae*, str. 339. i 438.

⁵⁷ Isto, str. 351.

⁵⁸ Isto, str. 418. Vezano uz imenovanja 1758. godine

U svojim zapisima Krčelić je ponekad Varaždinski generalat nazivao Koprivničkim generalatom. Naime, 1699. godine, nakon mira sklopljenog u Srijemskim Karlovcima, nova granica s Osmanlijama bila je pomaknuta na rijeku Savu. Utvrde koje su branile staru granicu našle su se u pozadini usred oslobođenog područja. Među njima nalazila se i Koprivnica. Zbog udaljenosti Varaždina, dotadašnjeg središta Vojne granice, 1731. godine odlučeno je da središte Varaždinskoga generalata postane Koprivnica. Iako se i Koprivnica, s obzirom na teritorij koji je obuhvaćala Varaždinska vojna krajina, nalazila na samome rubu, zbog svoje uloge najjače utvrde u tom dijelu Krajine bila je najpogodnije novo središte. Ulogu vojnoga središta generalata Koprivnica je zadržala sve do 1765. godine kad je izgradnjom nove utvrde Bjeļovara, koji se nalazio u središtu teritorija Krajine, vojno zapovjedništvo preseljeno u taj grad.⁵⁹ Tim činom završeno je jedno veliko poglavlje vojne povijesti Koprivnice.

Križevačka županija i Varaždinski generalat - vojna pitanja

Kao i u slučaju Križevačke županije, Krčelićeve informacije o Varaždinskome generalatu u kojem se nalazio veliki dio teritorija nekadašnje Križevačke županije mogu se izdvojiti u nekoliko tema. Krčelić je najčešće bilježio promjene u vojnom vrhu generalata, točnije imenovanja i smjene glavnih vojnih zapovjednika. Zabilježio je i svoje viđenje velike pobune krajišnika, kasnije i seljaka u Križevačkoj županiji te izložio probleme oko

Krčelić spominje Koprivnicu i Ivanec kod Koprivnice kao mjesto gdje je kao kapelan i župnik služio kantor i kanonik zagrebački Adam Stepnić (str. 366.). Godine 1762. Koprivnicu spominje kao mjesto odakle je otac Kerubin Pehm došao na položaj zagrebačkog lektora. Spominje ga kao sposobnog i mudrog čovjeka punog vrlina (str. 439.). U travnju 1763. godine u okviru novih imenovanja u čazmanskome Kaptolu Krčelić spominje da je za kanonika čazmanskoga Kaptola imenovan Ivan Josipović, dotadašnji župnik u Križevcima i administrator u Požegi.

⁵⁹ Mirela Slukan Altić, Teritorijalni razvoj i razgraničenja Varaždinskoga generalata (1630. - 1771.), *Podravina*, 4/7, Koprivnica, 2005., str. 7-31., na str. 9.

razgraničenja civilnoga dijela Županije od vojne uprave nad pojedinim područjima.

Početak 17. stoljeća, pomicanjem habsburško-osmanske granice na rijeku Savu, izgubljena je osnovna obrambena funkcija Varaždinske vojne krajine, a samim time bila su sve više ograničena i sredstva za njezino financiranje. Kako bi se opravdalo njeno daljnje postojanje, pod vodstvom generala Hildburghausena provedena je temeljita reorganizacija. U sklopu reforme državnih financija 1748. godine ukinuto je pravilo da staleži financiranju Varaždinski i Karlovački generalat i uvedeno je financiranje iz vojnoga proračuna. Uveden je i novi način ratovanja, a 1749. godine ukinut je dotadašnji ustroj Vojne krajine koja je bila podijeljena na kapetanije. Umjesto toga, na području Varaždinskoga generalata ustrojene su dvije pukovnije - Đurđevačka i Križevačka, nazvane po svojim sjedištima.⁶⁰ I Krčelić je u svojim zapisima ostavio bilješke o ovim važnim promjenama u povijesti Vojne krajine. Pisao je o detaljima reforme Generalata i o potezima koje je knez Hildburghausen poduzeo u svrhu reorganizacije.⁶¹

Krčelić je detaljno bilježio imenovanja novih vojnih zapovjednika u Varaždinskome generalatu.

Godine 1752. zabilježio je da je general grof Benvenuto Petazzi, inače pukovnik u Žumberačkoj pukovniji Karlovačkoga generalata, imenovan tzv. brigadnim generalom i postavljen za zapovjednika čitavoga Varaždinskog generalata. Za svoje sjedište odabrao je grad Križevce. Krčelić navodi da je general Petazzi bio pravi izbor za ovo mjesto jer mu je ban bio sklon, a posjedovao je i određene kvalitete koje su ga činile dobrim zapovjednikom. U prvom redu, bio je učen čovjek, vješt u vojnim poslovima, a poznao je i ugarsko pravo, što je bila prednost s obzirom da je u Generalatu, kako piše Krčelić, bilo mnogo svađa, razmirica i nedovršenih poslova koje je trebalo smirivati i držati pod kontrolom.⁶² Godine 1754. general Pe-

tazzi je, prema odluci kraljice, iz Varaždinskoga generalata premješten u Karlovac, a na mjestu zapovjednika naslijedio ga je general Guicciardi. Novi zapovjenik izazvao je negativne reakcije svojim nastupom, ponašanjem i nedostupnošću te je, kako bilježi Krčelić, bio suprotnost svojem prethodniku.⁶³

Godine 1763., nakon sklopljenog primirja i završetka Sedmogodišnjeg rata, provedne su, kako kaže Krčelić, već uobičajeno promjene dotadašnje vojne uprave u Krajini i imenovani su novi zapovjednici u hrvatskim generalatima.⁶⁴ Vrhovnim zapovjednikom u Varaždinskom i Karlovačkom generalatu imenovan je barun Filip Beck, general pješništva i vitez većega križa terezijanskog reda. Za njegova zamjenika i brigadira u Varaždinskom generalatu postavljen je general Vencelav Kleefeld. Njemu je, kao zapovjednik Đurđevačke pukovnije, bio podređen general Nikola Kengell, a kao zapovjednik Križevačke pukovnije, koja je u vrijeme Krčelićeva pisanja zvana Bjelovarska pukovnija, general Franjo Karlo Riese. Godine 1764. na mjesto zapovjednika Križevačke pukovnije došao je general Antun Zedwitz koji se smjestio u novoizgrađenu utvrdu u Bjelovaru.⁶⁵

Osim smjena na vodećim vojnim položajima Varaždinskoga generalata, Krčelić je povremeno bilježio i kretanja, odnosno taborenja vojske koja je sudjelovala u tadašnjem velikom sukobu poznatom kao Sedmogodišnji rat. Godine 1757. donosi novosti o premiještanju i odlasku vojske pod zapovjednitvom pukovnika Brentana

grofu Ludoviku Batthyjanyu i Varaždinskoga generalata (Koprivničke pukovnije) zbog prava na neku šumu. Spor je bio završen smjenom koprivničkoga pukovnika Kengella i imenovanjem Petazzija koprivničkim generalom i zapovjednikom. Jedan od sporova koje Krčelić spominje vezano uz Petazzija bio je i onaj koji su u međusobnom optuživanju i borbi za položaj vodili potpukovnik Križevačke pukovnije Mihailo Mikašinić i koprivnički kapetan Petar Ljubojević. Ovaj spor Krčelić je spominjao na nekoliko mjesta u *Annuae* i uz njega neposredno vezao povod pobune krajišnika u Varaždinskome generalatu 1755. godine. Više o tome sporu vidi na u *Annuae*, str. 165-168. i 173-174.

63 Isto, str. 112-113.

64 Krčelić, *Annuae*, str. 456.

65 Isto, str. 480.

60 Slukan Altić, *Teritorijalni razvoj i razgraničenja Varaždinskoga generalata (1630. - 1771.)*, str. 9.

61 Krčelić, *Annuae*, str. 19.

62 Jedan takav spor izbio je 1751. godine između vlastelinstva Ludbrega koje je pripadalo tadašnjem palatinu

iz Generalata u vojni tabor.⁶⁶ Ova Varaždinsko-đurđevačka pukovnija s dvije bojne bila je poslana na bojište u Češku gdje je 1757. godine sudjelovala u bitci kod Praga i boju kod Ladshuta. Jedna bojna pod zapovjedništvom spomenutog pukovnika Brentana istaknula se pri zauzeću Görlitza i Breslaua.⁶⁷

Pobuna u Varaždinskome generalatu 1755. godine

Reorganizacija Varaždinskoga generalata donijela je 1754. godine i nova pravila koja su bitno utjecala i smanjila dotadašnje krajiške povlastice te u potpunosti ukinula krajišku samoupravu.⁶⁸ Krajišnici su bili nezadovoljni smanjenjem svojih prava te su, potaknuti uvođenjem novih poreza, ovaj put zbog obnove uniforme, podigli pobunu u prvim danima siječnja 1755. godine u Severinu. Nakon smirivanja krajišnika, u pograničnim dijelovima Križevačke županije izbili su ustanci seljaka koji su, osim izazvanog straha, plemstvu i njihovim posjedima u Križevačkoj županiji prouzročili veliku štetu.⁶⁹ Krčelić je u djelu *Annuae* najveći dio svojih

zapisa posvetio upravo 1755. godini. Kao suvremenik spomenutih događaja, smatrao je važnim zabilježiti sve informacije koje su mu bile dostupne te eventualno nekim budućim čitateljima ostaviti i svoja razmišljanja o spomenutim događajima.

Neposrednim povodom pobuni Krčelić je naveo uvođenje poreza na vojničke odore. Časnicima je bilo naloženo da od krajišnika utjeraju i naplate spomenuta sredstva do 20. siječnja 1755. godine. Prema Krčelićevu opisu, početkom spomenute godine časnici su po zapovijedi generala Guicciardija počeli utjerivati novac za novu vojnu odoru, a vojnici u Križevačkoj pukovnici tome su se otvoreno oduprli.⁷⁰ Okupljeni u utvrdi Severin, zarobili su nekolicinu časnika koji nisu uspjeli pobjeći i poubijali ih, dok su se tek rijetki uspjeli izvući otkupljujući svoj život. Među ubijenim časnicima nalazio se i Krčelićev brat Josip, natporučnik u Križevačkoj pukovnici.⁷¹ Križevački pukovnik Leillersperg s potpukovnikom Mikašinovićem napustio je križevačku utvrdu i preko brda Kalnika, kako navodi Krčelić, pobjegao u Ptuj. Koprivnički general Guicciardi ostao je u koprivničkoj tvrđavi, prepustivši se zapovjednima pobunjenika otpustio je sve posadne vojnike i po zapovijedi vođe pobunjenih krajišnika iz koprivničkog zatvora pustio sve zatvorenike na slobodu. Jedino je đurđevački pukovnik Brentano ostao u tvrđavi sa svojim časnicima i jednom četom vojnika koju je kasnije kraljica nagradila zbog hrabrosti i čuvanja utvrde. Bijesni buntovnici tražili su časnike koji su se razbježali na sve strane, pljačkali njihov imetak i palili kuće. Zbog straha od odmazde krajišnika,

66 Isto, str. 346.

67 Vladimir Brnardić, Hrvatske krajiške pješačke pukovnije do 1809.: Varaždinski generalat, *Hrvatski vojnik*, br. 6, studeni 2004., internetsko izdanje <http://www.hrvatski-vojniki.hr/hrvatski-vojniki/0062004/varazdinci.asp> (9. kolovoza 2012.)

68 O ovome više u Mirko Valentić, Pregled povijesti Križevačke pukovnije, u: *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća*, sv. 7., Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2003., str. 56. »Prvi reorganizacijski zahvat proveden je upravo u staroj slavonskoj krajini 1745. godine koja je bila podijeljena na dvije pukovnije Križevačku i Đurđevačku. Reorganizacijski proces završava 1754. godine donošenjem prvog 'ustava' za Krajinu. Među glavnim odredbama bilo je nastojanje pretvaranja starog krajišnika u regularnog vojnika, zemlja u Krajini pretvorena je u vojno leno koju krajišnici nisu smjeli prodati ni založiti. Problem financiranja riješen je uvođenjem posebne Krajiške proventne zaklade za sve prihode i za sve rashode Krajine. Opremu i nove uniforme morali su krajišnici sami nabaviti ili kupiti iz povećanih poreza. Utjerivanje novih preza, ukidanje starih privilegija i izjednačavanje s ostalim krajinam potaknulo je bunu u novoosnovanoj Križevačkoj pukovnici 1755. godine.«

69 Slukan Altić, *Teritorijalni razvoj i razgraničenja Varaždinskoga generalata (1630. - 1771.)*, str. 10.

70 Krčelić, *Annuae*, str. 171-172. Namet je bio određen za izradu odora koje su trebale biti raskošnije od onih pripadnika drugih krajina povodom najavljenog dolaska Marije Terezije 1755. godine. Dakle, ovdje Krčelić navodi da je povod događajima koji su doveli do krajiške pobune bio zapravo želja da se što bolje prezentira pred kraljicom i da se u iskazivanju bogatstva zbog taštine uzvisi iznad drugih. Na drugom je mjestu naveo da je sukob, odnosno netrpeljivost između generala Petazzija, bivšeg zapovjednika Varaždinskog generalata i tadašnjeg zapovjednika Guicciardija uzrokovala niz događaja koji su doveli do bune jer je Guicciardi, došavši na Petazzijevo mjesto, ukinuo sve njegove uredbe, uključujući i onu o odorama i odlučio uvesti nove. (Vidi *Annuae*, str.147.)

71 Isto, str. 165.

na Kraljevinskoj konferenciji zaključeno je da se svi časnici i zapovjednici povuku u Samobor dok ne prestane progon ili dok kraljica ne poduzme potrebne mjere za suzbijanje pobune.

Kako bi pribavio potrebne podatke i izvještaje o događajima u Varaždinskome generalatu te pregovorima pokušao riješiti situaciju, car je tamo poslao baruna Filipa Becka, tada pukovnika Gradišćanske pukovnije. Pukovnik Beck uspješno je ispregovarao smirivanje situacije, a nedugo nakon smirivanja pobune, u travnju 1755. godine u trgovištu Kaniža s radom je započela komisija na čelu s maršalom von Neippergom. Njena zadaća bila je istražiti uzroke pobune te ispitati svjedoke. Prema rezultatima rada komisije i njenim zaključcima, vođe pobune bili su uhićeni, osuđeni i proglašeni krivima. Neki su bili osuđeni na doživotni zatvor, a nekolicina i na smrt.⁷²

Seljačka buna u Križevačkoj županiji

U veljači 1755. godine, nakon pobune krajišnika, na području Križevačke županije izbila je pobuna koju su ovaj put podigli seljaci, i to ponajprije na posjedima koji su graničili sa Generalatom. Buna je zahvatila zapadno područje Križevačke županije do utvrde Bisaga, a brzo se proširila na sva naselja ispod Kalnika. Da bi se riješili podložničkih obaveza, seljaci su zahtijevali da se pobunjeni dio Županije sve do rijeke Lonje pripoji Vojnoj krajini, vjerujući da bi se priključenjem Krajini oslobodili podložničkih obaveza i raznih davanja. Na opće iznenađenje križevačkoga plemstva i središnje vlasti u Zagrebu, broj pobunjenika ubrzano je rastao i prije slamanja bune u ožujku iste godine prelazio brojku od 500 sudionika.⁷³ Krčelić bilježi da se u javnosti sumnjalo da su bunotvnike pomagali pobunjeni krajišnici. Te sumnje su, po Krčelićevu mišljenju, bile opravdane jer su buntovni seljaci živjeli neposredno uz granicu s Varaždinskim generalatom i krajišnicima te s njima bili čak i obiteljskim vezama.⁷⁴

Pobuna nije bila organizirana kao jedinstveni događaj, već su postojale četiri manje zasebne grupe naoružanih ustanika koji su se kretali s jednog posjeda na drugi te otimali i palili imovinu plemića. Pohodi bi obično završavali u podrumima kuća i dvorca gdje bi se seljaci danima opijali, dok ne bi potrošili sve zalihe. Takvi su bili laka meta banskoj vojsci, stoga je i sama pobuna ugušena već u ožujku iste godine.

Prema Krčeliću, na pobunu koja je u selu Ravnu započela 24. veljače zvonjavom crkvenih zvona, podigli su se podložnici gospode Josipa Raffaya, Ignjata Kašnera i Vuka Jelačića. Na čelu ustanika bili su upravitelji imanja, španovi spomenute gospode, osobito čovjek imenom Kušić. Povod pobuni bila je kudjelja koju je Raffayeva supruga davala na pređenje ženama ustanika. Seljaci su, prema Krčelićevu izvještaju, naprije spalili kudjelju, zatim provalili u plemićke dvorce i opljačkali ih, a nakon što su popili vino iz podruma, zapalili zajedno sa svim gospodarskim zgradama na imanjima. Kad su se obračunali sa svojim gospodarima i njihovom imovinom, krenuli su dalje u svoj pljačkaški pohod na kojem su uništili i dvorac Jales plemića Hadrovića te biskupovu rezidenciju u mjestu Gradecu.

U isto vrijeme formirala se i druga skupina pobunjenika koja je pod vodstvom seoskoga kneza pljačkala i palila u okolici Vrbovca, spalivši pritom i zgrade udovice grofa Aleksandra Patačića. U svom osvetničkom pohodu opljačkali su i spalili plemićke kuće u mjestu Dijanešu, nakon čega su uništili i Rakovec, utvrđeni dvorac grofa Ludovika Patačića. Pod vodstvom nekog čovjeka po imenu Kadović krenuli su preko Novog Mesta i Negovca te prodrli u tvrđavu Bisag.

Treća skupina pod vodstvom Keleka, špana grofa Patačića iz Preseke, poharala je mjesta Lovrečinu, Pogančec i Preseku, odnosno, imanja plemića Domjanića, Šimunčića i grofa Patačića, isusovačko imanje Tkalac, imanje Brežane baruna Klobušićkoga te imanje plemića Magdalenića u Bogačevu.

Četvrti dio bune započeo je u selu Veliki Otok kod Legrada, a scenarij koji se tamo odvijao bio je gotovo jednak prijašnjima. Krčelić bilježi da je

72 Isto, str. 166-168.

73 Valentić, *Pregled povijesti Križevačke županije*, str. 47.

74 Isto, str. 175.

ta pobuna bila utoliko sramotnija jer su pobunjeni seljaci ubili plemića Sobeka i zapalili ga zajedno s njegovom kućom.⁷⁵

Pobuna seljaka bila je vrlo brzo pacificirana. Prema Krčelićevim zapisima, prva skupina se brzo razišla ili sama, zbog nespavanja i pijančevanja, ili se, što je vjerojatnije, spojila s gore spomenutom trećom skupinom. Druga skupina svoj pobunjenički pohod završila je u Bisegu, dvorcu plemića Antuna Jankovića, gdje su se utaborili i poharali plemićev podrum. Okolni plemići su ih lako svladali neispavane i pod utjecajem vina, a uskoro je u Biseg došla i vojska na čelu sa samim podbanom Ivanom Rauchom i utaborila se ondje. Budući da nisu imali posla jer su već prije njihova dolaska ustanici u Bisegu raspršeni od strane podžupana Petkovića i kapetana Matlekovića, počeli su harati po okolnim mjestima i okrutno pljačkati, paliti i ubijati, i to s podbanovim znanjem i pod njegovim vodstvom, kako navodi Krčelić. Prema izvješćima koja su stizala u Zagreb i Beč, vojska je vrlo surovo postupala prema seljacima i nekoliko tjedana palila i zlostavljala po selima pobunjenika. Naredbom kraljice vojska je povučena u Zagreb.⁷⁶ Kasnije je podban Ivan Rauch bio optužen zbog te okrutnosti i osvetničke odmazde nad domovima i selima okolnih pobunjenika pa je morao odstupiti sa svojega položaja.

Treću skupinu ustanika kod utvrde Reka svladali su plemići jednoselci koji su živjeli pod Kalnikom i u obližnjim mjestima.⁷⁷ Četvrtu skupinu koja se zadržavala u okolini Velikoga Otoka svladao je general Drašković. Četvorica predvodnika ustanika »radi zastrašenja ostalih budu ondje pogubljeni«, a oko 20 ostalih krivaca odvedeno je u varaždinski zatvor. Vojnicima koji su sudjelovali u gušenju pobune bilo je strogo zabranjeno nasilje i odmazda, ali su im obližnja sela zauzvrat morala plaćati dnevnicu, i to svakome po 4 groša.⁷⁸

Početak travnja 1755. godine, nakon pacifikacije pobune u Zagrebu, kraljičinim reskriptom

osnovano je Povjerenstvo čija je prvotna zadaća bila ispitati bune seljaka u Križevačkoj županiji te njihovo kažnjavanje. Kasnije je zadaća Povjerenstva bila istražiti odnos podložnika prema zemaljskim gospodarima te štete koje je banderijalna vojska nanijela puku i vlastelinstvima tijekom pacifikacije u ožujku 1755. godine. Na čelu Povjerenstva nalazio se Mihovil Althan, međimurski vlastelin i veliki župan Zaladske županije, a ono je djelovalo u razdoblju od svibnja do početka rujna 1755. godine.⁷⁹ Povjerenstvo je zaključilo da je osnovni uzrok pobune seljaka bila tlaka koju su od njih zahtijevali feudalni gospodari i brojna druga davanja, dok su glavnim krivcima za loše stanje u Hrvatskoj proglašeni podban Ivan Rauch i Josip Raffay, podžupan Varaždinske županije.⁸⁰

Na nekoliko mjesta u djelu Krčelić se kasnije referira na spomenutu pobunu seljaka u Križevačkoj županiji i pobunu krajišnika u Generalatu te, obraćajući se budućem čitateljstvu, donosi svoja razmišljanja o uzrocima pobune i opisuje neke zanimljive događaje na njenim marginama.⁸¹

79 Usp. Hrvatski državni arhiv, opis fonda HR - HDA-5, Sabor Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Zemaljske komisije (Istražno povjerenstvo i delegirani sud 1755. - 1755.) http://arhinet.arhiv.hr/_Generated/Pages/Stvarateljli.PublicDetails.aspx?ItemId=12359, (9. kolovoza 2012.).

80 Valentić, *Pregled povijesti Križevačke županije*, str. 47.

81 Krčelić, *Annuae*, str. 200. i 201. Na njima donosi svoje mišljenje o uzrocima pobune. Na str. 248. govori o Kraljevinskim konferencijama koje su se u Zagrebu održavale tijekom trajanja obiju pobuna. Na onoj održanoj sredinom veljače bilo je odlučeno da se kraljica obavijesti da je u međuvremenu (osim pobune seljaka i krajišnika) došlo do pobune i u gradu Križevcima. Međutim pobunjeni nezadovoljnici nisu bili građani već postrojba vojnika koji su u gradu kao zapovjednom središtu držali stražu. Oni su skinuli svoje vojničke oznake i protjerali zapovjednike, a pukovnik barun Leillersperg je pobjegao. Na str. 186. opisujući rad komisije u Kaniži koja je trebala razjasniti okolnosti pobune krajišnika, zabilježio je i vrlo zanimljivu sudbinu jednog plemića iz Križevačke županije, Stjepana Domjanića, koji je bio umiješan u ustanke u Varaždinskom generalatu i u Križevačkoj županiji, a koji je i sam bio progonjen radi nekih zločina pa se krio na svome imanju Preseki. Tijekom istrage o buni u Generalatu i tijekom rada Althanove komisije na vidjelo je izašla Domjanićeva korespondencija te njegove veze s vođama pobune u Vojnoj krajini, ali i s pobunjenim seljacima. U strahu od osude Domjanić se nagodio s redovnicima križevačkog pavlinskoga samostana koji su ga najprije

75 Isto, str. 173.

76 Valentić, *Pregled povijesti Križevačke županije*, str. 47.

77 Krčelić, *Annuae*, str. 175-176.

78 Isto, str. 176.

Nakon pobune krajišnika došlo je do smjene vojne uprave u Varaždinskome generalatu. Otpušten je general Guicciardi, a njegovim nasljednikom imenovan je general barun Filip Beck, dotadašnji časnik u gradišćanskoj pukovnici. General Beck je, preuzevši upravu generalata, uveo nekoliko reformi s ciljem punjenja krajiške blagajne. Najprije je Varaždinski generalat započeo uređivati po uzoru na Osječki, a izgledu je prilagodio čak i časničke odore.⁸² Kako bi se krajiška blagajna redovito i što bolje punila, oduzeo je pravo točenja vina koje je prije bilo dopušteno svima i uveo krčme od kojih je dio prihoda dolazio u blagajnu. Isto tako, u blagajnu su se u obliku poreza slijevali prihodi od ribarenja, žirenja, opskrbe drvom i ostalih beneficija.⁸³ Osim toga, oporezovao je plemstvo, ali i sve ostale koji su na području Generalata posjedovali vinograde, oranice i sjenokoše. Osim novog načina upravljanja u Županiji, uz generala Becka vežu se i neke druge zanimljivosti. Tako je 1764. godine Krčelić zabilježio da je general Beck iz Gomerja dijelom protjerao, a dijelom isplatio pravoslavno stanovništvo te je na njihova mjesta doveo češko stanovništvo u nadi i uvjerenju da će oni obrađivati taj kraj, razviti trgovinu i učiniti ga privlačnim za podizanje raznih tvornica. Međutim, plan se izjalovio, a češko stanovništvo je pobjeglo. Osim toga, kako bi se pomoglo izgladnjelom puku u Krajini, iste godine u 9 kola iz Češke u Hrvatsku dovezeni su »podzemni gomolji« koje, kako je zabilježio Krčelić, narod zove i »krompiri« koji su posađeni posvuda po Kraljevini i Krajini.

Svakako najznačajniji pothvat u vrijeme upravljanja generala Becka Varaždinskim generalatom bio je izgradnja Bjelovara, novoga naselja i utvrde.

sakrivali u svom samostanu, a kasnije su ga prurušenog u pavlina prebacili u samostan u Kamenskom. Tu su ga sakrili i rašiliri glasine da je pobjegao u Mletke, a zatim da je u istarskoj provinciji postao pavlin. Na kraju je Domjanić ipak uhićen u Zagrebu, osuđen i zatočen u gornjoj kuli biskupskog dvora.

82 Isto, str. 171. Potaknut ovim Beckovim potezima i podizanjem Bjelovara, Krčelić je slutio da vojna uprava u Beču namjerava Varaždinski generalat pripojiti Osječkom te Bansku krajinu stopiti s Karlovačkim generalatom.

83 Isto, str. 339.

Nakon završetka reorganizacije Hrvatsko-slavonske vojne granice i nove teritorijalne organizacije, dotadašnje sjedište Varaždinskoga generalata - Koprivnica, kao i nova pukovnijska središta Đurđevac i Križevci, našli su se na rubnim dijelovima Vojne krajine. Zbog toga se javila potreba za novim zajedničkim središtem Generalata koje bi se nalazilo u njegovom središtu. Osim što su Križevci i Koprivnica bili središta i dvije najvažnije utvrde Varaždinske vojne granice, ta dva grada bili su i slobodni kraljevski gradovi i samim time nisu potpadali pod vojnu jurisdikciju Generalata. Zbog toga se u gradovima stalno vodio spor između građanskih i vojnih vlasti. Godine 1756. donesena je odluka o osnivanju novoga središnjeg naselja koje bi preuzelo funkciju središta Varaždinskoga generalata. Budući da se u središnjem prostoru koji je obuhvaćao Generalat i gotovo na crti razgraničenja između Križevačke i Đurđevačke pukovnije nalazio Bjelovar, tada jedna od manjih vojnokrajiških utvrda, prišlo se izgradnji novog planski izgrađenog naselja.⁸⁴ Iako se novo naselje gradilo na području na kojem je već postojalo naselje i utvrda pod imenom Bjelovar, inzistiralo se, čak i uz prijetnju kazne, da se novoizgrađeno naselje naziva Novi Varaždin.

Krčelić je bio vrlo skeptičan po pitanju građenja nove utvrde. Naime, bojao se da se ne dogodi ono što se dogodilo Rači, Petrinji i drugim tvrđavama u Krajini - da utvrde Koprivnica, Križevci i Đurđevac ne budu napuštene, a samim time vjerojatno i prepuštene propadanju. Smatrao je da utvrda Novi Varaždin, odnosno Bjelovar neće pružati dovoljno zaštite protiv eventualnih napada jer je bila izgrađena od drveta. Također, bojao se da bi vrlo lako mogla biti uništena i da bi mogla otvoriti put neprijatelju za uništenje »ove naše domovine«. Negodovao je da u tim novim tvrđavama ništa nije čvrsto, da će se stare i dobre utvrde pustiti zubu propadanja i da se, osim što se prave dodatni nepotrebni troškovi, domovina tom lošom izgradnjom izlaže opasnosti.⁸⁵

84 Slukan Altić, *Teritorijalni razvoj i razgraničenja Varaždinskoga generalata (1630. - 1771.)*, str. 10.

85 Krčelić, *Annuae*, str. 171.

Stanovnici Križevačke i Virovitičke županije imali su i brojne prigovore na način upravljanja generala Becka. Pritužbe su se najviše odnosile na razmirice i probleme vezane uz pitanja pograničnih posjeda i t na nasilno ponašanje vojnika na tim područjima.⁸⁶

Problem razgraničenja

Nakon što je 1765. godine središte Varaždinskoga generalata postao Bjelovar, rubni dijelovi Generalata, osobito slobodni kraljevski gradovi Križevci i Koprivnica, stekli su uvjete za razvojanje i razvitak izvan vojnih utjecaja. Tom prilikom trebalo je razriješiti brojna pitanja i razgraničiti brojna ispreplitanja civilnog teritorija s onim u nadležnosti vojne uprave. Najviše promjena dogodilo se na području gradova Koprivnice i Križevaca koji su vraćeni u nadležnost i okvire civilne Hrvatske. To razgraničenje odvijalo se unutar cjelokupnog novog razgraničenja Varaždinskoga generalata koje je započelo 1765. a završilo 1771. godine. Sporovi i pitanja oko razgraničenja teritorija gradova Križevaca i Koprivnice potrajali su sve do 1777. godine.⁸⁷

Tijekom razdoblja u kojem su bili dijelom Vojne krajine u Križevcima i Koprivnici, slobodnim kraljevskim gradovima, postojala je dvostruka nadležnost. Uz vojnu nazočnost u utverdama koje su se nalazile u sklopu gradova, cijelo vrijeme djelovala je i civilna uprava u obliku gradskih magistrata kojoj su bili podređeni ostali stanovnici gradova. Nakon odlaska vojske i potpunog povratka u okvire građanske Hrvatske, trebalo je riješiti pitanje razgraničenja teritorija tih gradova, sada dijelova civilne Hrvatske, u odnosu na vojnokrajško područje Generalata.

Neke podatke o problemima na spornim teritorijima i pitanju nadležnosti dviju uprava donosi i Krčelić u svom djelu *Annuae*.

Godine 1764. imenovana je komisija na čelu s grofom Draškovićem koja je trebala raditi na rješavanju pitanja razgraničenja na spornim područjima između Generalata i Križevačke i Virovitičke županije. Pritom je Drašković morao surađivati s generalom Beckom. Osim Draškovića i Becka te predstavnika Varaždinskoga generalata, predstavnik Križevačke županije u komisiji bio je redoviti podžupan Josip Arbanas te bilježnik Županije.

Komisija se sastala sredinom svibnja 1764. godine u mjestu Cirkvena. Polazeći iz Cirkvene u Moslavinu, a odatle u Križevce, Koprivnicu i Viroviticu trebali su obilaziti veća mjesta te sakupljati i zapisivati pritužbe stanovnika s jedne i s druge strane. Članovi komisije nisu sami mogli odlučivati ili rješavati bilo kakve slučajeve, nego su situaciju morali ostaviti onakvom kakvu su je zatekli na terenu. Tek po završetku rada komisije, svi prikupljeni spisi trebali su biti dostavljeni u Požun kako bi ih pregledali kraljičini savjetnici te kako bi vladarica na temelju zapisanoga mogla donijeti odluke.

Članovi komisije su za svoj rad dobivali dnevnicu iz kraljevske blagajne. Kao oštri kritičar svoga vremena, Krčelić je i o radu ove komisije imao svoje mišljenje. Naime, smatrao je da je spomenuto popisivanje pritužbi, uostalom kao i rad cijele komisije koji »stoji kraljevini i bijedan puk dnevno 45 rajnskih forinti«, bio samo paravan kako bi se stanovnicima koji bi se na sudu eventualno tužili na vojničke ispade u mjestima koja se nalaze na graničnim posjedima mogao dati odgovor da se to pitanje upravo rješava te da se spomenuti problemi nisu ranije mogli razriješiti zbog rata koji je Monarhija nedavno vodila.⁸⁸

U kolovozu 1765. godine u Varaždinu je održan Sabor Kraljevine na kojem se ponajprije raspravljalo o problemu jurisdikcije i razgraničenju posjeda između Generalata i provincijalnog dijela Križevačke županije. Na Saboru je objavljena i kraljevska odluka vezana uz razgraničenje posjeda između Varaždinskoga generalata i provincijalnog dijela Križevačke županije, čiji je sadržaj Krčelić u potpunosti donio u *Dodatku* glavnome tekstu

⁸⁶ Isto, str. 476.

⁸⁷ Slukan Altić, *Teritorijalni razvoj i razgraničenja Varaždinskoga generalata (1630. - 1771.)*, str. 7-31. Ukupno je tijekom razgraničenja razmijenjeno 25 sela - 16 sela pripalo je Generalatu, a 9 je ostalo u okvirima civilne Hrvatske.

⁸⁸ Krčelić, *Annuae*, str. 474-475.

Annuae. Na temelju redovitih izvještaja koje je o stanju u Kraljevini slao ban i na temelju zapisnika gore spomenute mješovite komisije koja je 1764. godine pod predsjedanjem grofa Draškovića išla po spornim graničnim mjestima i popisivala pritužbe jedne i druge strane vezano uz posjede, kraljica je donijela odluku o privremenom rješenju problema razgraničenja. Naime, odlučila je »da dok ne bude moguće da se odašiljanjem mjesne komisije utvrdi i po Nama odobri granična crta, koja će potpuno dijeliti spomenuti generalat od zemljišta provincijala, a u svrhu privremnog osiguranja mira i prestanka nesuglasica među stanovnicima obaju jurisdikcija kao i u svrhu smirivanja svađa« te, prema Nacrtu priloženom uz povelju i objavljenom na saborskom zasjedanju, odmah povući privremenu graničnu crtu koju su bez prigovora i pod prijetnjom kazne morale poštovati obje suprotstavljene strane. Ovo privremeno razgraničenje trebale su provesti lokalne vlasti u dogovoru s vrhovnom upravom Karlovačkog i Varaždinskoga generalata. Oni su prije skorašnjeg pobiranja sijena trebali izaći na teren i prema kraljičinom nacrtu označiti granice »povlačenjem granične crte ili podizanjem gomila i međašnjih znakova ne obazirući se ni nakakav prigovor ili zapreku odijeliti vojnička zemljišta od provincijalnih.«⁸⁹

U nacrtu priloženom uz gornju povelju, postojao je detaljan popis spornih zemljišta koja su se nalazila u sklopu većih gradova Koprivnice, Križevaca ili Cirkvene ili kao sporni teritoriji u sklopu pojedinih vlastelinstava, primjerice Rasinje ili Moslavine.⁹⁰ Unatoč ovoj kraljičinoj odredbi, čini

se da ona u nekim slučajevima nije bila provođena. Dvije godine kasnije Krčelić je zabilježio da su barun Franjo Koller kao komesar i general Šišković, nadzornik Krajine u Križevcima, raspravljali o međama između pripadnika provincijala i vojnog područja i stanovnicima trgovišta Cirkvene, kamo se nasilno uselila vojska.⁹¹

Godine 1765. na teren je izašla komisija čija je zadaća bila utvrditi nove granice između teritorija Generalata te Koprivnice i Križevaca. Prema karti Andreasa Leopolda Kneidingera, mjernika Ugarske komore u Požunu koji je 1766. godine izradio kartu i na njoj prikazao teritorij Križevaca u sastavu građanske Hrvatske, sporno zemljište bilo je jedino na području sela Ivanca, Potočeca te sela Prikraj koja je zauzeo Generalat, a Križevčani su na njih polagali pravo. Godine 1768. Generalat je u korist grada Križevaca napustio sporna sela čime je uglavnom okončano i pitanje njihova razgraničenja. Mnogo više spornih pitanja i neriješenih sporova bilo je u razgraničenju grada Koprivnice s Varaždinskim generalatom, stoga je na tom području proces razgraničenja trajao gotovo dvanaest godina. Taj teritorij obišla je ista komisija kao i u slučaju Križevaca te su na Kneidingerovoj karti za područje Koprivnice također prikazani problemi i teritorijalne pretenzije obaju strana. Granice su konačno definirane 1777. godine i utvrđene zapisnikom komorske komisije u studenom iste godine. Postojali su još i teritoriji, primjerice seoska područja ili pak utvrde i kuće

jeke Rakovice, Šušnjar, Razbojnišće, Vučja Jama, Črna gora, Bukova greda, Stipanica, Bilo Skopara, Dražica, Vrabornički breg, Stolec, Belevina, Koševac, Draganovec, Skopara, Petrovdol, Pestovec i prijašnje vojvodske šume, zatim zemljište Miholjanska Straža s prijašnjim šumama i sjenokošama vojvoda i zapovjednika (ove su posljednje uzete za korist dvorske komisije), sve zajedno imaju biti ustupljene Krajini ili, točnije uvišenoj kraljevskoj blagajni, premda je od strane provincijala za sve to zatražena prvišnja odluka. Naprotiv, šuma Kozarica osim zajedničke paše predaje se u vlasništvo gradu Koprivnici. ...Što se tiče Koprivničke tvrđave. S obzirom na Koprivničku tvrđavu, i to Piku, u kojoj se nalazi tzv. Lenišće i neki vrtovi, neka grad Koprivnica ostavi to nedirnuto, a korist uzvišene kraljevske blagajne neka se ni u čemu ne sprečava; provincijal je i o tome zatražio previšnju odluku.«

91 Isto, str. 534.

89 Isto, str. 492-493.

90 Isto, str. 493-495. Krčelić je u *Dodacima Annuae* sačuvao i tekst *Nacrta* prema kojemu se trebala povući privremena granica između nadležnosti dviju uprava. Tekst s uputama kako razgraničiti sporna mjesta preveden je u referenci *Annuae* (1952.) Ovdje donosimo dio uputa koje se odnose na grad Križevce i grad Koprivnicu: »...Za grad Križevce. Što se tiče grada Križevaca, i to posebno šume Desetine, neka ta šuma ostane isključivo za Krajinu, jer sama Krajina opskrbljuje sada straže drvom za ogrjev. Naprotiv, neka šuma Sašina sa zapadne strane ostane samo za taj grad, a sa istočne za krajišnike, ipak za žirenje i pašu neka čitava šuma ostane zajednička. ...Na području grada Koprivnice šume: Kamenica, Slepčić, Mala Mesarica do Stupe Vodenica, Bašica Brdo, do ri-

koje su bile u vlasništvu vojske, a razgraničenjem su se našle u civilnome dijelu. One su još godinama nakon utvrđivanja razgraničenja bile otkupljivane ili razmjenjivane i taj proces potrajao je gotovo do kraja stoljeća.⁹²

Popis Kraljevine za prikupljanje poreza

Odmah nakon reorganizacije stare Slavonske vojne krajine počelo se razmišljati o uvođenju popisa u Hrvatsku Kraljevini kojim bi bili raspisani novi porezi od kojih bi se plaćalo održavanje nove i preustrojene Vojne krajine. Godine 1750. vlastelinski i županijski službenici obavili su popisivanje seljačkih imanja. Međutim, rezultat tog pothvata nije bio zadovoljavajući, odnosno, odmah po njegovu završetku nastale su brojne primjedbe na način na koji je popis izvršen. Krčelić navodi kako popisnim rezultatima »nitko nije vjerovao« jer su, između ostaloga, bili učinjeni brojni propusti.

Ubrzo nakon toga izrađen je nacrt za provođenje novoga popisa koji je bio odobren od strane vladarice. Sastavljena je i popisna komisija u koju su bili imenovani sljedeći popisivači: iz staleža velikaša predsjednikom popisne komisije bio je grof Ivan Patačić, iz staleža svećenstva zagrebački kanonik Baltazar Krčelić, predstavnikom Bečke bankovne komisije imenovan je gospodin Rossi Sabathini, iz redova plemstva predstavnikom u komisiji bio je varaždinski podžupan Josip Raffay, a namjesni podžupan zagrebački Juraj Petković. Svakome članu komisije dodijeljena je dnevnicu u iznosu od 4 forinte te podvoz iz jednog mjesta u drugo.⁹³

Krajem srpnja 1754. godine svi članovi popisne komisije okupili su se u Varaždinu i prema okvirima dogovorenim na tome sastanku⁹⁴ popisi-

vači su svoj posao započeli 6. kolovoza 1754. godine u Ludbregu. Prema Krčelićevim bilješkama, posao je nastavljen u Bukovcu, Velikom Otoku i Đelekovcu. To su bila stalna mjesta odakle su popisivači polazili na teren u obližnja sela. Zatim su popisali Kuzminec, Rasinju i Slanje te kaptolski posjed Toplicu (dio koji se nalazio na području Križevačke županije). Time je završen popis podravskoga kotara i prešlo se u drugi dio Županije gdje je komisija stalnim mjestima odabrala Novi Marof, Sudovec, Reku, Gušćerovec, Kalnik, Tkalac, Lovrečinu, Gradec, Dubravu, Moslavinu, Rakovec te Bisag u kojem su 26. listopada 1754. godine konačno završili popisivanje Križevačke županije.⁹⁵

Unatoč pripremama tijekom popisivanja, komisija se susretala s različitim teškoćama, a bilo je sukoba i među samim članovima komisije vezano uz način popisivanja i pogodovanje određenim osobama. Krčelić tako bilježi svoj sukob s Raffayem, podžupanom Varaždinske županije, koji je kao tajni opunomoćenik obitelji Erdödy htio da selima na posjedu Rasinja koji je bio u vlasništvu te obitelji bude umanjen teret podavanja.⁹⁶ Krčelić je ovim sukobom bio toliko pogođen da je razmišljao o napuštanju popisne komisije, ali je na nagovor drugih članova i s mišlju kako se državni posao mora obaviti, ipak ostao. Raffay je zbog svoga ponašanja bio smijenjen s mjesta popisivača, a zamijenio ga je Juraj Končar, plemićki sudac Varaždinske županije.

popisivači služili kako bi došli do podataka za ispunjavanje obrazaca te pitanja koja bi im pomogla u dobivanju odgovora na različite posebnosti koje bi se mogle zabilježiti u rubriku Primjedbe. Popisivači su se, osim toga, morali voditi i određenim moralnim načelima prilikom vršenja popisa. Primjerice, da svugdje vrše svoj posao ne obazirući se ni na ničije primjedbe te da ne budu pristrani, vodeći se mišlju »Dajte caru što je carevo.« U tom smislu nisu smjeli vršiti popis vlastitih imanja ni imanja svojih poslodavaca, a to isto vrijedilo je i za imanja onih s kojima su bili u srodstvu, u svojiti ili na bilo koji način interesom povezani. Popis je vršen tako da su najprije seljaci kod popisničara sami prijavljivali svoje stanje, a zatim su pomoćnici popisivača ili sami popisivači to stanje provjeravali.

95 Krčelić, *Annuae*, str. 155.

96 Isto, str. 155.

92 Slukan Altić, *Teritorijalni razvoj i razgraničenja Varaždinskoga generalata (1630. - 1771.)*, str. 11.

93 Isto, str. 142-143.

94 Na sastanku se raspravljalo o načinu na koji će popis biti izvršen te o rubrikama koje su sačinjavale obrazac za popis. Krčelić je detaljno u djelu *Annuae* naveo prigovore na rubrike koje bi trebale stajati na popisnom listu te donosi i primjerak obrasca koji je konačno bio dogovoren. Osim toga, Krčelić je kao član komisije detaljno zabilježio i dogovorena pitanja kojima su se članovi komisije i

Osim ovih svađa među samim popisivačima, Krčelić bilježi da je bilo problema i sa stanovništvom čije je posjede trebalo popisati. Bilježi kako su se kmetovi posjeda Opatovca i Glogovnice prkosili i opirali popisivanju. Prvi se nisu dali popisati, a drugi, i to najprije oni u mjestu Tkalec, pristali su na popis tek nakon naloga baruna Ignjata von Lillersperga, pukovnika Križevačke pukovnije. Krčelić navodi da je razlog njihova prkosa vjerojatno bilo nastojanje da potpadnu pod vojnu vlast, odnosno da se nađu u okviru Varaždinskoga generalata jer se veći dio njihovih posjeda nalazio pod vojnom vlašću. Osim toga, tamo su uživali više pogodnosti, posebice u opskrbi drvom i žirenju životinja. Popisujući zemljišne posjede na dijelu vlastelinstva Moslavine koji se nalazio u okviru Križevačke županije, naišli su na problem smještaja. Naime, vlastelinski službenici Moslavine nisu poduzeli ništa kako bi se osigurao smještaj popisivačima, na što se osobito tužio grof Patačić koji se nalazio na čelu komisije. Krčelić dalje bilježi da su stanovnici istoga vlastelinstva bili upućeni da komisiji daju lažne podatke, i to tako da su skrivali stoku i utajivali zemljišne posjede. Njihove pokušaje popisna komisija je razotkrila i uspjela zabilježiti pravo stanje vlastelinstva.⁹⁷

Tijekom boravka u Rakovcu popisivači su primili nalog da iz dotad prikupljenog materijala u Beč pošalju popis nekoliko posjeda kako bi se vidjelo kako napreduje povjereni im zadatak. Banski namjesnik koji je u to vrijeme boravio u Ludbregu, nakon susreta sa grofom Patačićem ponudio je da popisni materijali ostanu kod njega kako bi ih njegovi ljudi prepisali. Međutim, kako je kraljičin nalog bio da se popisni arci nakon završetka rada u jednoj županiji zapečate i ne pokazuju nikome dok cjelokupni popis ne bude završen, dogovore-

no je da članovi komisije osobno prepisu podatke s popisa posjeda Ludbrega, Rasinje, Malog Otoka, Popova Dola kod Kalnika i Županca te da se ti podaci pošalju u Beč.⁹⁸

Nakon Križevačke županije, popisivanje je trebalo biti nastavljeno i u ostalim županijama. Međutim, popis je prekinut u prosincu 1754. godine. Spisi su zajedno sa škrinjom u koju su bili pohranjeni ponuđeni blagajniku Ivanu Bužanu kako bi ih spremio u arhiv Kraljevine, ali on ih nije htio primiti pa su ostali kod grofa Ivana Patačića, predsjednika popisne komisije.⁹⁹ Na Saboru Kraljevine održanom početkom siječnja 1755. godine između ostaloga bila je pročitana i kraljičina poruka koja se odnosila na gore spomenute dostavljene popisne materijale za nekoliko izdvojenih sela. Kraljica je odobrila način popisivanja, a sami popisivači pismeno su priložili i neka pitanja oko problema koji su iskrsnuli tijekom provođenja popisa te tražili da se preuzme briga oko prepisivanja i kopiranja popisnih materijala. Kako bi se ispitao rad komisije, osobito zbog poteškoća i nespornosti s podžupanom Raffayjem, bio je određen i odbor pod predsjedanjem grofa Krste Oršića koji je morao saslušati popisivače. Odbor u konačnici nije polučio uspjeh jer, kako navodi Krčelić, čitav njihov rad sastojao se od galame i prepiranja o značenju pojedinih riječi i izraza.

Nekoliko godina nakon ovog neuspjelog pokušaja, točnije 1760. godine, ponovno je donesena odluka o popisu u sve tri županije Banske Hrvatske. Međutim, ni taj pokušaj nije uspio.

Inicijativu su, prema Krčelićevim riječima, započele Zagrebačka i Križevačka županija. Krčelić im je pomogao oko nacrtu popisnih obrazaca

97 Krčelić, *Annuae*, str. 156-157. Na nekoliko stranica svoga teksta nakon popisa Krčelić spominje i događaje vezane uz vlastelinstvo Moslavine koja se dijelom nalazila u Vojnoj krajini, a djelom pod civilnom jurisdikcijom Križevačke županije. Govori o pobuni seljaka 1755. godine u civilnom dijelu toga vlastelinstva koji su također željeli pod vojnu vlast. Vidi stranice *Annuae* 201., 278., 336. i 493.

98 Isto, str. 157. Vezano uz ovo prepisivanje popisanih podataka, Krčelić je spomenuo da je komisija tražila stalnoga perovođu, odnosno notara te su od banskoga namjesnika tražili da im dodijeli jednog službenika kako ne bi oni sami morali prepisivati podatke. Za vrijeme boravka u mjestu Toplici poslan im je pisar, ali je isti, jer nije primao plaću ni imao papira, odnosno nije imao uvjeta za rad da bi mogao pratiti popisivače, bio poslan natrag banskome namjesniku u Ludbreg.

99 Isto, str. 158.

i načina popisivanja. Bili su određeni i popisivači. U Križevačkoj županiji tu tužnost trebao je preuzeti kanonik Antun Zlatarić. Kad je započeo rad i bio proveden na svega nekoliko posjeda, proširile su se glasine da su se seljaci pobunili i da se opiru provođenju popisa. Ban je, vjerojatno još pod dojmom 1755. godine i pobune seljaka u Križevačkoj županiji, tu vijest odmah dojavio Dvoru pa je na temelju kraljičinoga naloga popis ponovno obustavljen. Da situacija bude zanimljivija, popisivači su se čudili zbog prekida njihova posla, a o pokušaju pobune čuli su tek po povratku kućama.¹⁰⁰

Iz Dodataka

Na temelju provođenja popisa posjeda i imovine u Križevačkoj županiji, Krčelić je u *Dodacima* svojem rukopisu, između brojnih ostalih podataka, dodao i podatke o vlastelinstvima u Križevačkoj županiji te o broju posjeda u križevačkom i podravskom kotaru. Podaci prikazuju stanje koje je kao popisivač 1754. godine zatekao u Križevačkoj županiji i stanje koje je zabilježeno u popisnim materijalima. Među spomenutim bilješkama nalaze se podaci o broju domova na vlastelinstvima i pojedinim kotarevima te o ukupnom broju stanovnika u oba kotara. U tekstu ispod popisa vlastelinstava Krčelić upućuje čitatelja da se o detaljnijem opisu Križevačke županije može informirati drugdje, a da on ovdje donosi samo sumarne podatke.¹⁰¹

SLAVNAMJESTAPODUPRAVNOM, ODNOSNO	Križevci - slobodan kraljevski grad
POLITIČKOM NADLEŽNOŠĆU KRIŽEVAČKE	Koprivnica - slobodan kraljevski grad
ŽUPANIJE	Ivanić
	Vrbovec
	Gradec
	Dombra
	Kalnik
	Ludbreg
	Rasinja

Tablica1. Veći gradovi i mjesta u Križevačkoj županiji.

100 Isto, str. 399.

101 Smičiklas, *Monumenta*, sv. 2., str. 554-555.

VLASTELINSTVO	BROJ POSJEDA	BROJ DOMOVA NA VLASTELINSTVU
Ludbreg	24	708
Bukovec	8	316
Ivanić	7	439
Vrbovec	12	236
Rakovec	15	143
Mons Claudius (Moslavina) ¹⁰²	27	831

Tablica 2. Popis vlastelinstava u Križevačkoj županiji.

KOTAR	BROJ POSJEDA	BROJ DOMOVA U KOTARU
Podravina (podravski kotar)	67	2296
Križevci (križevački kotar)	173	3413
UKUPNO:	240	5709

Tablica 3. Broj posjeda i domovna po kotarima u Križevačkoj županiji.

UKUPAN BROJ STANOVNIKA U PODRAVSKOM I KRIŽEVAČKOM KOTARU	MUŠKARCI (ne ubrajajući dječake i adolescente)	ŽENE
	11 322	12 235

Tablica 4. Ukupan broj stanovnika u kotarima Križevačke županije.

Osim gore navedenih podataka temeljenih na popisu iz 1754. godine, u *Dodacima* svome djelu Krčelić je zabilježio i popisao nositelje važnijih državnih i upravnih dužnosti u Hrvatskoj Kraljevini u periodu od 1748. do 1767. godine. Neke od popisanih funkcija i njihovih nositelja prevodimo i prema originalnom rukopisu prenosimo u sljedećoj tablici s osobitim naglaskom na funkcije vezane uz Križevačku županiju.¹⁰³

¹⁰² Dio ovoga vlastelinstva u posjedu obitelji Erdody nalazio se na području Križevačke županije, a dio je pripadao nadležnosti vojne uprave Varaždinskoga generalata.

¹⁰³ Smičiklas, *Monumenta*, sv. 2., str. 539-543. U gornjoj tablici iz Krčelićeva su popisa izdvojene neke funkcije i položaji koji su, prema mišljenju autorice, važniji za ovaj rad.

Civilni položaji	FUNKCIJA/ POLOŽAJ	DUŽNOSNICI
	Kraljica Dalmacije, Hrvatske, Slavonije, Ugarske i Češke od 20. listopada 1740.	Marija Terezija
	Banovi Hrvatske, Dalmacije i Slavonije	Karlo Batthyany od godine 1742. Do 1756. Franjo grof Nadasdy od godine 1756.
	Podbanovi	Ivan Rauch odstupio s dužnosti 1756. Adam Našić umro 1763. Ivan Bužan
	Biskupi Zagrebačke biskupije	Juraj Branjug umro 28. travnja 1748. Franjo slobodni barun Klobusizky od 1748. do 1751. Franjo Thauszy od 1751. godine
	Veliki župani Križevačke županije	Ivan Rauch (veliki župan Zagrebačke i Križevačke županije prije razdiobe tih položaja godine 1756.) General grof Josip Kazimir Drašković (U vrijeme rata i odsutnosti generala Draškovića administrator je bio gospodin grof Ivan Patačić, a zatim gospodin Antun Bedeković) Gospodin grof Ivan Patačić

Vojni položaji	<i>Gubernator</i> Varaždinskog generalata	Princ Josephus Fridericus vojvoda od Saksonije Hildburghausen
Zapovjednici (generali) Varaždinskoga generalata		General barun Filip Levindus de Beck Grof Galler Grof Strasold General grof Marquiere Grof Benventuo Petazzi Grof de Gvicciardi Barun de Beck General Nikola Kengell Gospodin Venceslava Kleefeld
Pukovnici Križevačke pukovnije		Barun Ignacije Lalersperg Gospodin Mikasinovich, sada barun
Pukovnici Đurđevačke pukovnije		Gospodin Zdellarovich Gospodin Nikola Kengell Gospodin Brentano Franciscus Carolus Riese

Tablica 5. Popis izdvojenih dužnosti i njihovih nositelja s naglaskom na područje Križevačke županije i Varaždinski generalat.

Magnati koji u Hrvatskom Kraljevstvu posjeduju neka imanja (s osvrtom na Križevačku županiju)¹⁰⁴	
Josip Kazimir Drašković	Imanje Bukovec
Obitelj Erdödy	vlastelinstvo Moslavina, vlastelinstvo Kuzminec i dobro Negovec
Grofovi Gaisrog	Rasinja
Grof Antun Klobusiczky	Biskupski predij Brežane
Grofovi Patačić preko Katarine Ramus udane za Franju Patačića	Popovec, Kalnik, Guščerovec
Barun Ignacije Magdalenić	kuća u Križevcima, Međe, Bogačevo i Sudovec
Grof Ludovik Patačić sa sinom Ivanom	Vrbovec i Rakovec
Biskup Zagrebačke biskupije	Ivanić, Gradec, Miholec
čazmanski Kaptol	Botinovec pokraj Koprivnice
križevački pavlini	Šipranec, Dijankovec, Šerbakovec, Kooszi, Drupčevac

Tablica 6. Popis izdvojenih velikaša i njihovih imanja na području Križevačke županije.

Na temelju Krčelićeva teksta o restauracijama i imenovanjima novih dužnosnika u Križevačkoj županiji donosim tablicu podžupana i bilježnika Križevačke županije kao dopunu gornjim Krčelićevim preglednim zapisima i pregledima državnih funkcija u Županiji sredinom 18. stoljeća.

a) Podžupani Križevačke županije

Redoviti	Namjesni
1749. g. Ivan Šimunović	Ivan Saić
1757. g. Antun Janković	-
1759. g. Antun Janković	-
1761. g. Ivan Saić	-
1762. g. Ivan Saić	Josip Arbanas
1762. g. Josip Arbanas	Ignjat Kašner
1763. g. Josip Arbanas	Matija Plovanić
1766. g. Ladislav Kiš	Juraj Petričević

b) Bilježnici Križevačke županije

1748. g. Nikola Mesić
1753. g. Juraj Ligutić
1757. g. Josip Loob
1759. g. Franjo Kanotay
1762. g. Benedikt Krajačić
1763. g. Benedikt Krajačić – podbilježnik Tadija Bušić
1766. g. Baltazar Tustić – podbilježnik Ivan Delimanić

¹⁰⁴ Smičiklas, *Monumenta*, sv. 2., str. 547-551.

c) Ostali službenici Križevačke županije		
Plemićki suci	Blagajnici	Administratori
1757. g. Tadija Strčić Ivan Grlićić	1759. g. Stjepan Szeny	1757. g. grof Ivan Patačić
1761. g. Juraj Petričević (križevački kotar) Jakov Vrabec (koprivnički kotar)	1762. g. Stjepan Szeny	1759. g. Ivan Švigel (križevački kotar) Ignjat Kelec (koprivnički kotar)
1763. g. Juraj Petričević (križevački kotar) Jakov Vrabec (koprivnički kotar)	1763. g. Mihajlo Mikšić	1761. g. Antun Bedeković
1766. g. Ladislav Vukmanić (križevački kotar) Jakov Vrabec (koprivnički kotar)	1766. g. Franjo Hadrović	

Tablica 8. Rekonstrukcija na temelju teksta o restauracijama u Križevačkoj županiji nositelja podžupanske časti i bilježničke dužnosti te službi plemićkih sudaca, blagajnika i administratora u periodu od 1748. do 1767. godine.

Zaključak

Količina podataka koju je Krčelić zabilježio u svom djelu *Annuae* čini ga relevantnim izvorom za mnoge događaje iz političkoga, ali i društvenoga života Križevačke županije sredinom 18. stoljeća.

To bogatstvo informacija i podataka moguće je svrstati u nekoliko većih cjelina i na taj način ih učiniti dostupnijima za daljnju interpretaciju i rasčlambu.

Kao kroničar javnoga života u Hrvatskoj sredinom 18. stoljeća Krčelić je dao društveni opis svojih suvremenika te donio atmosferu svakodnevice u Križevačkoj županiji. Opisao je doček banskoga namjesnika, pripreme za dolazak kraljice, ali omogućio i uvid u privatni život jedne plemićke obitelji pripovijedajući o grofovima Patačić i mladom češkom pustolovu grofu Samereu. Politički i upravni život Križevačke županije opisao je donoseći saborske zaključke i zaključke Kraljevinskih konferencija. Vezano uz tu cjelinu

zabilježio je sukob velikoga župana Križevačke županije Raucha i podžupana Ivana Saića čija se međusobna netrpeljivost itekako odražavala na život stanovnika, kao i na djelovanje županijskoga magistrata. Osim ovoga, opisao je važne događaje o konačnom razdvajanju Zagrebačke i Križevačke županije 1756. godine i biranju novoga župana te zasebne županijske uprave. Dokumentaristički je zabilježio 10-ak restauracija županijskih službenika te važne događaje vezane uz gradove Križevce i Koprivnicu - ujedinjenje grada Križevaca i vojno napuštanje Koprivnice, dotadašnjega središta Varaždinskoga generalata. Krčelić nije propustio zabilježiti i događaje u Vojnoj krajini, osobito Varaždinskome generalatu. Opisao je promjene koje su se dogodile preuređenjem Krajine sredinom 18. stoljeća, bilježio je imenovanja i smjene zapovjednika Generalata i zapovjednika Križevačke i Đurđevačke pukovnije ponekad detaljno opisujući pojedine istaknute osobe i način njihovoga upravljanja. Veliki dio svoga teksta posvetio je 1755.

godini, osobito krajiškoj buni i pobuni seljaka u pograničnim dijelovima Križevačke županije. Detaljno se dotaknuo i problema razgraničenja između vojne i civilne vlasti u pograničnim područjima Županije prema Generalatu te opisao i način na koji je Marija Terezija nastojala doskočiti tom problemu. Osobito je zanimljiv njegov detaljan opis popisa stanovnika i posjeda 1754. godine. Iako pokušaj ovoga popisa nije bio ni prvi ni posljednji u 18. stoljeću, zbog rijetko detaljnoga opisa problema s kojima se zajedno s kolegama susretao te popisnoga obrasca i pitanja kojima su se ispitivači koristili, Krčelićev tekst zasigurno može poslužiti u nekim daljnjim istraživanjima ove tematike. Podaci koje je Krčelić dijelom temeljio na svojim popisničkim bilješkama, a odnose se na Križevačku županiju, transkribirani su i prevedeni iz Krčelićevih *Dodataka*, a nekoliko tablica (koje se odnose na podžupane i ostale dužnosnike u županiji) izrađeno je na temelju osnovnog Krčelićeva teksta i popisa restauracija. Ovi podaci mogu poslužiti kao prilog daljnjim povijesnim, statističkim ili gospodarskim istraživanjima na području današnje Koprivničko-križevačke županije.

Summary

Koprivničko-Križevačka County in *Annae* by B. A. Krčelić

Keywords: Baltazar Adam Krčelić *Annae*, 18 century, Križevačka County, Križevci, Koprivnica, Military Border, Varaždin General Command, social life, restoration, census

Eighteenth Century in Croatian historiography, despite numerous reports, is one of the least studied period of Croatian history. In this sense, *Annae* or *Historija* (1748-1767), memoirs that left behind a canon of Zagreb, historian, theologian and jurist Baltazar Adam Krčelić, are a valuable source of knowledge and supplement historical events that indicated the everyday life in the Northwestern part of Croatian Kingdom in the mid-18th century.

In his book Krčelić described not only the history of Zagreb and its surroundings but also events from the entire area of Northwestern Croatia. In many places in his book, he spoke about events, people and processes in the area of Križevačka and Varaždinska County, coastal areas, three newly established Slavonian counties and he also dealt with events in the Military Border, more accurately about areas which were under the jurisdiction of General Command situated in Varaždin and in Karlovac. In this sense, his book can be interesting not only to researchers who are dealing with topics from Zagreb's history but to everyone whose historical interest has focused on the above-mentioned regions and institutions.

The central theme of this paper is based precisely on these memoirs that in the mid-18th century canon Krčelić recorded about Križevačka County, cities Križevci and Koprivnica and Varaždin General Command as part of the Croatian Military Border.

The paper is divided into five major thematic sections in which Krčelić's records are presented and discussed.

The first section describes events related to civilian part of Križevačka County. This is also the largest part because it encompasses a whole host of different topics. The largest part of this section Krčelić devoted to organization, administration and functioning of the county. Here are gathered Krčelić's records of appointments ecclesiastical and secular officials to different positions as well as data on their progress or dismissal. Decisions made by the Croatian Parliament were also documented in this section as well as some conclusions adopted at parliamentary sessions and conferences related to specific issues in the county. Also, in this topic, a way to manage and conduct of individual officials and important social events and persons were described. In the second part of this paper chronologically restoration of Križevačka County will be presented and listed with all officials and events related to the obtaining of county placements. The third unit is a summary of all the moments in which Krčelić in *Annae* is mentioning ci-